

ΑΝΗΜΕΡΗ ΜΝΗΜΗ

ΣΤΙΓΜΕΣ, ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΛΕΞΕΙΣ ΑΠΟ ΕΝΑ ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΟΝ ΧΡΟΝΟ ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΤΟΠΟ
ΜΕΣΣΗΝΙΑΚΗ ΜΑΝΗ 1946-2021

ΑΝΗΜΕΡΗ ΜΝΗΜΗ

Η κορυφή Προφήτης Ηλίας του Ταυγέτου.

περιεχόμενα

Editorial	2
Transcript	10
Χρονολόγιο	36
Παράρτημα	42

«Προβείτε προκαταρκτικές ενεργείας,
ώστε την 27-12-48 συλληφθώσι
ταυτοχρόνως εκ των αστικών κέντρων
απάσης υμών περιοχής εν συνεννοήσει
μετά των κατά τόπους στρατιωτικών
αρχών, άπαντες ιδιώται κομμουνισταί,
ανεξαρτήτως εάν θεωρούνται ύποπτοι
ή ου και ανεξαρτήτως επαγγέλματος
(δημόσιοι υπάλληλοι, επιστήμονες).
Εφιστώ την προσοχή σας επί γεγονότος
ότι είθισται συλλαμβάνονται εργάται
ή μικροεπαγγελματίαι και παραμένωσι
ελεύθεροι οι πλέον επικίνδυνοι οι
επιστήμονες και άλλοι. Ουδεμίαν
τοιαύτην εξαίρεσιν θα ανεχθώ.
Τουναντίον, συλλήψεις ενεργηθώσιν
από τους πλέον επικινδύνους τούτους
μέχρι τελευταίου κομμουνιστού».

18/12/1948/ διαταγή που εξέδωσε
ο στρατηγός του ελληνικού στρατού
Πετζόπουλος προς τις μονάδες
στρατού που διοικούσε.

ΑΝΗΜΕΡΗ ΜΝΗΜΗ

-πίσω από τα μικρόφωνα...

Μια ιστορία παιγμένη από το τέλος της;
Κάπως έτσι, ο σκληροτράχηλος στρατηγός Θ. Πετζόπουλος ή αλλιώς «Ιμπρα-ήμ», έδωσε την εντολή στους δολοφόνους του τακτικού στρατού και τους παρακρατικούς των ταγμάτων ασφαλείας που ορκίζονταν πίστη στον Χίτλερ να αιματοκυλήσουν το τελευταίο αντιστεκόμενο κομμάτι ενόπλων ενάντια στο φασισμό, σε μια απίστευτης κλίμακας εκκαθαριστική επιχείρηση που εκτελέστηκε στην Πελοπόννησο και κορυφώθηκε την άνοιξη του 1949, με τον αθώο τίτλο «Περιστερά»¹ ... Κάποιοι από τους επιζώντες του ανελέητου κυνηγητού που ακολούθησε, δεν μπορούν ακόμα και σήμερα, στα βαθιά τους γεράματα, να βγάλουν από τη μνήμη τους το πέταγμα όχι των περιστεριών αλλά των κοράκων πάνω από τα πτώματα των σκοτωμένων συντρόφων τους. Η μνήμη τους ανήμερη, έχει στοιχειώσει και περιφέρεται μέσα στα βουνά και τις χαράδρες του Ταΰγету, ζωντανεύει καθώς μας αφηγούνται με κάθε λεπτομέρεια όσα έζησαν σαν να μην πέρασε μια μέρα. Πότε αγκαλιά με το τραύμα, πότε σαν 20χρονα όπως τότε που ανέβηκαν στο βουνό και βρέθηκαν να μοιράζονται ανάσες ελευθερίας, πριν τους κυκλώσει ο προαναγγελθέντας θάνατος, πριν το βίωμά τους διαστρεβλωθεί και πολτοποιηθεί στην κρεατομηχανή της επίσημης ιστορίας. Ο Χριστόφορος και η συντρόφισσά του στη ζωή, η Βούλα, ο Μπάμπης, η Αλεξάνδρα, ο Μιχάλης... Πέντε ονόματα, πέντε ιστορίες «από τα κάτω». Πίσω από τις γραμμές των

¹Η επιχείρηση «Περιστερά» διήρκεσε από τις 20 Σεπτεμβρίου 1948 μέχρι τα τέλη Αυγούστου 1949. Στόχος της ήταν η εκκαθάριση της Πελοποννήσου, ενόψει της μεγάλης επιθετικής προσπάθειας που σκόπευε να αναλάβει ο Ελληνικός Στρατός (Ε.Σ.) στο Βίτσι, ώστε να αποκατασταθεί η τάξη στην Πελοπόννησο και να εξοικονομηθούν δυνάμεις για τις κύριες επιχειρήσεις.

αφηγήσεών τους κρύβονται μερικές από τις πιο μεταίχμιακές συντεταγμένες χρόνου και χώρου: μια από τις πρώτες πράξεις του «ψυχρού πολέμου», σε μια γεωγραφική ζώνη όχι μόνο στη σκιά των μαχών που συνελούνταν στο Γράμμο και στο Βίτσι αλλά και καταχωρημένη στην μπάντα της δεξιάς αντίδρασης. Ποιες και ποιοι ήταν οι «αόρατοι» πίσω από αυτά τα καθοριστικά για τη διαμόρφωση της σύγχρονης ιστορίας της Ελλάδας όπλα, που φαίνεται να καταγράφονται ως οι πρωταγωνιστές των τότε πολιτικών εξελίξεων μέχρι την επίσημη λήξη των εχθροπραξιών στις 29 Αυγούστου του 1949; Ποια είναι τα συναισθήματα και οι σημερινές σκέψεις για αυτό το παρελθόν, ποιες οι τότε σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων και η συνείδηση ότι αποτελούσαν τον πρώτο κηρυγμένο «εσωτερικό εχθρό» του κράτους και των δυνάμεων του φασισμού-ναζισμού;

Σε αυτή τη μικρή γωνιά της χώρας, ένοπλα σώματα ανταρτών αλλά και κάτοικοι χωριών με τις οικογένειές τους «συμβίωναν» με τα τάγματα του εθνικού στρατού, ομάδες ταγμάτων ασφαλείας, χίτες και δωσίλογους. «Συμβίωναν» συγκρουόμενα με σφοδρότητα, μέχρι την οριστική εξάλειψη των πιο «αδύναμων». Το 1948, ο Δημοκρατικός Στρατός Πελοποννήσου (ΔΣΠ) έλεγχε περίπου τα 3/5 της περιφέρειας. Ακόμα και ο ίδιος ο βασιλιάς και οι κρατικοί παράγοντες της κυβέρνησης των Αθηνών, έφταναν στην Πελοπόννησο μόνο από τη θάλασσα, μην τολμώντας να χρησιμοποιήσουν το οδικό και σιδηροδρομικό δίκτυο του Μοριά υπό τον διαρκή φόβο της ενέδρας ή του σαμποτάζ. Κάτοικοι πολλών χωριών σε ολόκληρη την Πελοπόννησο, στην προσπάθεια τους να σωθούν από την εκδικητική μανία της Λευκής Τρομοκρατίας, των συνεχών χαρακτηρισμών τους ως «αναρχικών στοιχείων», των ξυλοδαρμών, των βιασμών και των σκοτωμών, βγήκαν στο βουνό, ακολουθώντας ή παρέχοντας υποστήριξη στους αντάρτες, για να καταλήξουν είτε νεκροί είτε συλληφθέντες. Μόνο μετά τη συντονισμένη επιχείρηση Τσακαλώτου, 4.500 άτομα με την ταμπέλα του «κομμουνιστή και αναρχικού», φορτώθηκαν σε πλοία και μεταφέρθηκαν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης πολιτικών κρατουμένων και τόπους εξορίας. Μέχρι το τέλος του καλοκαιριού του 1949 ο Δημοκρατικός Στρατός Πελοποννήσου (ΔΣΠ), δίνοντας συνεχόμενες μάχες κατά υπεράριθμων στρατιωτικών σωμάτων -με χαρακτηριστικές τις μάχες στη Γλόγοβα, τον Άγιο Βασίλειο και το Γεράκι-, διαρκώς κυνηγημένος, θα αποδεκατιστεί και τα σώματα των νεκρών στρατιωτών του θα γίνουν βορά στην εκδικητική μανία των διωκτών τους. Θα γίνουν τα «τρόπαια» των νικητών, όπως ο δολοφονημένος Κώστας Ξυδέας, που για μέρες έμεινε καρφωμένος πάνω σε μια σκάλα στην κεντρική πλατεία της Καλαμάτας.

Δεν πρόκειται για μια ακόμα αναδιήγηση του (κατά κόσμον) «εμφυλίου» πολέμου² ή (κατά Κ.Κ.Ε.) «δεύτερου αντάρτικου», πόσο μάλλον αποτίμησή του. Πώς θα μπορούσε άλλωστε κάτι τέτοιο να εξαντλείται μέσα σε λίγα λεπτά ή κάποιες ακόμα αράδες στο χαρτί... Δεν πρόκειται για ιστορίες που θα τις βρίσκαμε σε κρατικά ή κομματικά επί-

σημα αρχεία, τα οποία έτσι κι αλλιώς έχουν καταγράψει την εκδοχή τους - με όλες τις αφαιρέσεις, τις αποσιωπήσεις και τις διαστρεβλώσεις του δικού τους πρίσματος. Με ελάχιστες εξαιρέσεις κι αυτές υπό το βάρος κυρίως της πανταχού παρούσας ανοιχτής πληγής που άφησαν μέσα τους ως σήμερα, δεν περιγράφονται σκηνές μαχών, είτε νίκης είτε ήττας. Στην «Ανήμερη Μνήμη», οι κάτοικοι αυτών των χωριών, σπαρμένων στην πλειοψηφία τους στους πρόποδες του Ταΰγετου, ορεσίβιοι, φτωχοί κτηνοτρόφοι και μικροκαλλιεργητές, μας διηγούνται πως δεν είχαν παρά να κάνουν την πιο φυσική κίνηση όταν οι δολοφονικές εκκαθαρίσεις έφτασαν μέχρι την πόρτα του σπιτιού τους: να βρουν καταφύγιο και ορμητήριο στο βουνό για να επιβιώσουν στο μέρος που ήξεραν καλύτερα κι από την παλάμη τους. Αποκομμένοι και χωρίς να ξέρουν και πολλά πολλά για το τι ακριβώς συνέβαινε στα πολεμικά μέτωπα στα βόρεια της χώρας, ποιος προελαύνει νικητής και ποιος οπισθοχωρεί, μας περιγράφουν πώς δουλεύτηκαν μέσα στη βουνίσια κοινότητα που δημιούργησαν, καταθέτουν τους φόβους τους και το θάρρος τους απέναντι σε αυτό το τόσο βάνουσο που είχαν να αντιμετωπίσουν και μας ανοίγουν ένα παράθυρο στη σκληρή καθημερινότητά τους, που σημαδεύτηκε όχι μόνο από τον θάνατο αλλά και το πώς στάθηκαν ο ένας για την άλλη μέχρι τέλους.

Μέσα στη ροή αυτών των διηγήσεων, μαζί με τη συγκινητική νοσταλγία για μια κοινότητα αλληλεγγύης και αγώνα που άνθισε στις πλαγιές των βουνών και τα φαράγγια, περνάνε όλα τα πρόσωπα-φόβητρα που λυμαίνονταν τη Νότια Πελοπόννησο: Μαγγανάς, Καμαρινέας, Παυλάκος... Ταγματασφαλίτες, χίτες, μάηδες, ανώτεροι αξιωματικοί του εθνικού στρατού. Όχι μόνο ως οι δολοφόνοι-εκτελεστές, που τους έχουμε συναντήσει στη σχετική βιβλιογραφία, αλλά κυρίως ως αυτές οι μαύρες σκιές που όχι μόνο στοίχειωσαν τη ζωή τους και τα όνειρά τους μέχρι σήμερα αλλά και διαμόρφωσαν το ψυχοκοινωνικό και ανθρωπογεωγραφικό στίγμα των χωριών της Μεσσηνιακής Μάνης, τόσο στα χρόνια των γεγονότων όσο και στις δεκαετίες που ακολούθησαν. Μια ιδιαίτερη διαλεκτική ανάμεσα σε ατομικές και συλλογικές αναμνήσεις, που δεν θελήσαμε σε κανένα βαθμό να αμφισβητήσουμε είτε κάνοντας κριτική στις μαρτυρίες, είτε μπαίνοντας σε μια διαδικασία να «διασταυρώσουμε» τα λεγόμενα των πέντε αφηγητών και την ακρίβεια των γεγονότων.

Γνωρίζοντας ότι η μνήμη είναι μια τόσο δυναμική όσο και επιλεκτική διαδικασία, σταθήκαμε στο ότι η «αλήθεια» της είναι η αλήθεια που βιώνουν τα ίδια τα δρώντα υποκείμενα, σχετική όσο και τα φίλτρα που μας κάνουν να θυμόμαστε κάποια πράγματα

²Δεν είναι στις προθέσεις μας σε αυτό το κείμενο να καταλήξουμε σε συμπεράσματα για το αν τα γεγονότα της περιόδου αυτής συμπυκνώνονται στην έννοια του «εμφυλίου πολέμου», τι συνιστά η έννοια «εμφύλιος πόλεμος», καθώς και αν υπό την σκέψη της έννοιας αυτής δεν λαμβάνονται υπόψη άλλες πτυχές της κοινωνικοοικονομικής και πολιτικής πραγματικότητας που επέδρασαν και διαμόρφωσαν τα γεγονότα.

και να σπρώχνουμε κάποια άλλα σε έναν περίεργο εγκεφαλικό κάδο ανακύκλωσης... Κι αν η μνήμη είναι μια αλλοιωμένη εικόνα του παρελθόντος, μια διαδραστική με το κοινωνικό πλαίσιο κατασκευή, εμείς μάλλον σκύψαμε πάνω από το πιο σημαντικό ίσως στοιχείο για την ίδια την ύπαρξη, ατομική και κοινωνική, τους περίφημους «ζωτικούς μύθους», τις εικόνες που έχει την ανάγκη να προβάλει κάποιος για τον εαυτό του για να μπορέσει να επιβιώσει και συχνά να αντιμετωπίσει τα τραύματά του, ξεσκαρτάροντας όσα δεν είναι θετικά για την προσωπική και πολιτική του ιστορία. Σκαλίζοντας αυτούς τους «ζωτικούς μύθους» των αφανών, συνηθισμένων ανθρώπων, που βρέθηκαν στο επίκεντρο της ιστορίας του τόπου τους, θελήσαμε να τους αναδείξουμε με όλον τον σεβασμό που τους αναλογεί. Βρήκαμε μέσα τους κομμάτια από αξιακούς κώδικες και βιώματα, μετασκέψεις και συναισθήματα που κανένα επίσημο αρχείο δεν θα κατέγραφε ως τέτοια και σίγουρα θα μας άφηνε πιο φτωχούς σε γνώση για το ποιες αξίες και ιδανικά έδεναν αυτές τις κοινότητες αγώνα και αλληλεγγύης και τι κινούσε τα βήματα των ντόπιων όταν στάθηκαν ενάντια στην εκμετάλλευση και την καταπίεση, όταν ο εγκλωβισμός στη μέγγενη των διώξεων τούς οδήγησε στο ξεπέρασμα των φόβων και στη δράση.

Μια ιστορία σίγουρα παιγμένη από το τέλος της, στη Δυτική, μεσσηνιακή Μάνη, όπου η επιχείρηση της «λήθης» ενάντια στην επιβίωση αυτού του παρελθόντος ήταν μια ακόμα μακριά, αργόσυρτη και αποφασιστική πράξη του πολέμου, μετά την επίσημη λήξη του, από τις δυνάμεις της αντίδρασης. Εφτά δεκαετίες μετά, κι ενώ μεσολάβησαν οι φυλακίσεις, τα ξερονήσια, οι εξορίες στις χώρες του τότε ανατολικού μπλοκ και η άνευ προηγουμένου εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση των εξαθλιωμένων πλέον πληθυσμών, πόσα πράγματα έχουν παραμείνει για να θυμίζουν όσα διαδραματίστηκαν στον σκληρό αυτόν τόπο; Η απορία μας αυτή άπλωσε κάπως τις ρίζες της λίγα χρόνια πίσω, όταν γυριζόταν η αυτοοργανωμένη ταινία «Η λύσσα», φέρνοντάς μας σε επαφή με τόσες ιστορίες που όχι μόνο δεν καταγράφηκαν αλλά έδωσαν μια άλλη προσέγγιση για το υπόβαθρο της πολιτικής γεωγραφίας αυτού του τόπου, ακόμα κι αν ήταν μικρό και μη «φωταγωγημένο». Η απορία, σε συνδυασμό με το μεράκι για τα αρχεία και τα βιώματα που ρίχνουν άλλο φως στις πτυχές της ιστορίας, έμπλεξε με το πείσμα ότι δεν μπορεί, στη Δυτική Μάνη, πέρα από τη μαυρίλα του συντηρητισμού, της εθνοφοβίας, του φιλοβασιλισμού και της κατά παράδοση ακροδεξιάς διαχείρισης της εξουσίας, σίγουρα βιώθηκαν κι άλλες ιστορίες, που η εκδικητικότητα απέναντι στα ίδια τα υποκείμενά της βάλθηκε με πάθος να τις ξεριζώσει ως προφανώς επικίνδυνες από τον πολιτικό χάρτη της περιοχής.

Από την αρχή αυτής της διαδρομής μας, ένας από τους ανθρώπους που έζησαν τον «ζωτικό τους μύθο» στο βουνό, έφυγε από τη ζωή πριν προλάβουμε να του μιλήσουμε, ενώ μέχρι να φτάσουμε ως εδώ δεν βρίσκονται ανάμεσα μας η Βούλα Λαμπρινέα και η Αλεξάνδρα Ξυδέα. Στηθήκαμε πίσω από τα μικρόφωνα και τις κάμερες, με την αγωνία να διασωθούν κάποιες έστω από αυτές τις μαρτυρίες όσο ζουν ακόμα οι τελευ-

ταίοι και οι τελευταίες. Να επαναδιαπραγματευτούμε την τόσο χρήσιμη για την εξουσία λήθη με δυναμικούς όρους, για να μην εξανεμιστούν αυτές οι μικρές αλήθειες μαζί με τις στάχτες των όποιων καμένων αρχείων. Κι ας είναι ήδη αρκετά αργά.

Ακόμα και σήμερα, το Κ.Κ.Ε. εξακολουθεί να αναφέρεται στη Σαϊδόνα ως «τη Μεγάλη Μόσχα», μετρώντας πάνω από 50% ψηφοφόρων στην τελευταία εκλογική αναμέτρηση. Οι αφηγητές μας, όλοι μέλη του Κ.Κ.Ε., προσθέτουν μια πινελιά σε αυτή την πραγματικότητα, τον πόνο της ανάμνησης των σκοτωμένων: «Είναι σαν να ανάβω ένα κερί κάθε φορά που ψηφίζω»... Όσο για το υπόλοιπο τοπίο της περιοχής, η μεσσηνιακή Μάνη φαίνεται να εξακολουθεί να τηρεί τις «παραδόσεις» της, να έχει τη δική της ομερτά. Τα ίδια χωριά, το Ξεχώρι και η Στούπα, όπου οι παππούδες των αφηγήσεων μετράνε ακόμα τις πληγές και τους νεκρούς τους, είναι επίσης η «πατρογονική γη» του δολοφόνου Κορκονέα, ο τόπος που τον επαναδέχτηκε μετά την αποφυλάκισή του. Ο κύκλος του αίματος την περίοδο '43-'49 δεν κλείνει φυσικά μόνο στα χωριά της Μεσσηνιακής Μάνης, καθώς σχεδόν κανένας νομός της Πελοποννήσου δεν ξέφυγε από τη δίνη των βίαιων συγκρούσεων. Οι ιστορίες των δεκάδων «αόρατων» της ιστορίας και των τόπων τους είναι ένα στοίχημα στον αγώνα επιβίωσης της μνήμης ενάντια στη λήθη της κυρίαρχης αφήγησης. Από το δικό μας ταξίδι μέσα στα ταραγμένα χρόνια του πολέμου, κρατάμε ότι ακόμα και με τον πιο κόντρα καιρό, αυτό που σίγουρα επιβιώνει είναι η έννοια της κοινότητας και η θέληση για ζωή.

Σαϊδόνα,

το μνημείο πεσόντων κατά τη διάρκεια των πολεμικών επιχειρήσεων της δεκαετίας 1940-1950. Χαρακτηριστικό είναι το πλήθος των μαρμαρίνων πηλκών με τα ονόματα, πολλές φορές ολόκληρων οικογενειών, από όλα σχεδόν τα χωριά της περιοχής.

Πρέπει να αρχίσεις να χάνεις τη μνήμη σου, ακόμα και μικρά της κομματάκια, για να συνειδητοποιήσεις πως η μνήμη είναι το βασικό συστατικό της ζωής μας. Η ζωή δίχως μνήμη δεν θα ήταν διόλου ζωή, όπως και η ευφυΐα, δίχως τη δυνατότητα έκφρασης, δεν θα ήταν ευφυΐα. Η μνήμη είναι η συνοχή μας, η λογική μας, η δράση και το συναίσθημά μας. Χωρίς αυτή δεν είμαστε τίποτα... Η μνήμη, απαραίτητη και εντυπωσιακή, είναι επίσης εύθραυστη και ευάλωτη. Δεν απειλείται μόνο από τη λήθη, τον παλιό της εχθρό, αλλά επίσης από πλάνες που την κατακλύζουν καθημερινά...

Η μνήμη προσβάλλεται διαρκώς από τη φαντασία και το όνειρο και, επειδή είναι υπαρκτός ο πειρασμός της πίστης στην πραγματικότητα του φανταστικού, καταλήγουμε να φτιάχνουμε αλήθειες από τις πλάνες μας. Το γεγονός αυτό, από την άλλη, δεν έχει παρά σχετική σημασία, εφόσον εξίσου σημαντικές και προσωπικές είναι οι πρώτες όσο και οι δεύτερες.

Λουίς Μπονιουέλ, Τελευταία πνοή

Ανήμερη Μνήμη (Α.Μ.)

Το 1989, τα κοινοβουλευτικά κόμματα παίρνουν την απόφαση να κάψουν τα αρχεία του «εμφυλίου». Περισσότερα από 33 εκατομμύρια φάκελοι αποθεφρώνονται στις υψικαμίνους της Χαλυβουργικής και της Βιοχάλκο. Όχι βέβαια για να συμβάλουν στην «εθνική συμφιλίωση» αλλά για να σβήσουν τη μνήμη της βαρβαρότητας μιας ολόκληρης εποχής. Τι γίνεται όμως με τις χιλιάδες ιστορίες αυτών των «συνηθισμένων» ανθρώπων που έζησαν στο πετσί τους τη σκληρότητα της εποχής και έδωσαν τον αγώνα τους για επιβίωση και αξιοπρέπεια; Κάποιες και κάποιοι από τους πρωταγωνιστές ζουν ακόμα, με τους «ζωτικούς τους μύθους» κι αυτούς ζωντανούς σαν χθες. Όταν ανοίγουν το στόμα τους για να ρίξουν φως στις δικές τους εικόνες και εμπειρίες της πατρογονικής τους γης, είναι σαν να παρακολουθείς το άνοιγμα του καπακιού μιας κατασρόλας την ώρα που βράζει και ξεπετάγεται ο ατμός της μνήμης...

Τόπος: Μάνη

Ένα τοπίο κυρίως άγονο, άνυδρο και βραχώδες. Μανός σημαίνει αραιός, γυμνός, σπάνιος. Σκληροτράχηλος, όπως και οι κατά βάση φτωχοί κάτοικοί του. Έζησαν και ζουν με τον «ζωτικό μύθο» του τόπου τους ως διοικητικά αυτόνομοι στα χρόνια του Βυζαντίου και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και ως αντιστεκόμενοι στην υπαγωγή στο ελληνικό κράτος και την κεντρική εξουσία.

Χρόνος: 1940-1950

Μια δεκαετία ταραγμένη. Στην πολιτισμικά συμπαγή κοινωνία της Μάνης, ο κλειστός φυλετικός τρόπος ζωής επιβιώνει από τους προηγούμενους αιώνες. Έχει πυρήνα τα γένη και τους δεσμούς αίματος. Διαμορφώνει το

πατριαρχικό πολιτισμικό ήθος, τα σκληρά έθιμα, τις αυστηρές παραδόσεις, την αντρική λεβεντιά, τη χρήση όπλου, τη σωματική ρώμη, το προφίλ του ορεσίβιου πολεμιστή. Η «φамиλία», η ιστορία και η προΐστορία του ονόματός της, διαχωρίζει τους «μέσα» από τους «έξω». Ορίζει την ένταξη ή τον αποκλεισμό, απομονώνοντας τους «ξένους» και τις «ξενόφερτες» ιδέες. Πριν το 1940, βασιλόφρονες και παραδοσιακά συντηρητικοί δεξιοί κυριαρχούν. Αρχικά γίνονται υπασπιστές του Όθωνα και μετά караβανάδες του τακτικού στρατού.

Σε αυτό το χώρο και τον χρόνο, κάποιες και κάποιοι λίγοι, ζουν τις δικές τους «κόκκινες» στιγμές αντίστασης και ελευθερίας. Κρατάνε κάτι από τον νομαδικό τρόπο ζωής στην περιοχή και την επαφή με τη φύση και το βουνό, που γίνεται ο δικός τους τόπος κοινότητας και αλληλεγγύης.

Χριστόφορος Λαμπρινέας, Εξωχώρι, Δ. Μάνη, Μεσσηνία

Πριν τον πόλεμο ήταν εδώ στο Ξεχώρι δύο κομμουνιστές συνειδητοί και δύο τρεις στα άλλα χωριά και συνεδρίαζαν εδώ σε ένα μαντρί στο Τρικόρι. Ήταν ο Ηλίας ο Ζερβέας και ο Σωτήρης ο Γιαννακέας, άλλοι στο Ξεχώρι δεν ήταν ονοματισμένοι κομμουνιστές, ήταν δημοκρατικοί του κέντρου, βασιλικοί όμως ήταν πολλοί, παραδοσιακά.

ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΙΤΑΛΙΚΗ ΚΑΤΟΧΗ – ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΤΗΣ ΣΑΪΔΟΝΑΣ

Α.Μ.

Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος βρίσκει την Ελλάδα εν μέσω της δικτατορίας του Μεταξά. Το Κομμουνιστικό Κόμμα έχει δεχτεί συντριπτικό χτύπημα στη βάση του. Πολλοί κομμουνιστές βρίσκονται στις φυλακές. Ελάχιστοι πυρήνες καταφέρνουν να μείνουν αλώβητοι. Η γερμανική κατοχή αναθέτει τη διοίκηση πολλών περιοχών στους Ιταλούς. Ανάμεσά τους και της Μεσσηνίας. Από πολύ νωρίς οι Άγγλοι κάνουν προσπάθειες ενίσχυσης των πρώτων αντιστασιακών ομάδων. Το Κομμουνιστικό Κόμμα ενισχύει τις πρώτες αντιδράσεις. Τον Σεπτέμβριο του 1941 ιδρύεται το Ε.Α.Μ. Δημιουργούνται αποσπασματικά οι πρώτοι ένοπλοι πυρήνες. Λίγο μετά συγκροτείται ο Ε.Λ.Α.Σ.

Αλεξάνδρα Ξυδέα,
Σαϊδόνα, Δ. Μάνη,
Μεσσηνία

Το χωριό μας πώς ξεκίνησε και πώς βάφτηκε...

Α.Μ.

Η Σαϊδόνα είναι ένα χωριό της Δυτικής Μάνης στους πρόποδες του Ταΰγετου. Εκεί, τον Μάρτιο του '42, κάτοικοι αντιδρούν οργανωμένα στην ιταλική κατοχή. Η κίνησή τους είναι η αρχή της ένοπλης αντίστασης. Ήδη, από τις αρχές του '41, έχει δημιουργηθεί εκεί ένα «καταφύγιο» για καταδιωκόμενους και για Άγγλους, που είχαν έρθει για να στήσουν αντιστασιακές ομάδες και εφοδίαζαν με όπλα τους σαϊδονίτες. Οι Ιταλοί επιχειρούν να εξουδετερώσουν τις κινήσεις των σαϊδονιτών και να εντοπίσουν τους πυρήνες των Άγγλων και ενός τουρκοκύπριου αγωνιστή. Του επονομαζόμενου "Μαύρου". Δημιουργούν το δικό τους δίκτυο εξουσίας στο γειτονικό χωριό, την Καστάνια. Οπλίζουν τους, έτσι κι αλλιώς, συντηρητικών αντιλήψεων κατοίκους που δεν βλέπουν με καλό μάτι τη δραστηριότητα των σαϊδονιτών και επιδίδονται σε νυχτερινές επιδρομές στο χωριό.

Την ίδια στιγμή, ομάδα σαϊδονιτών κάνει προσπάθειες να παροπλίσει τα δίκτυα συνεργατών των Ιταλών. Τον χειμώνα του '42, η οργάνωση «Φιλική Εταιρεία» στη Σαϊδόνα αποφασίζει με δική της πρωτοβουλία να συγκροτηθεί σε μικρό ένοπλο σώμα, με επικεφαλής τους Ηλία Νοέα και Κώστα Ξυδέα. Το πρώτο της χτύπημα είναι σε καφενείο της Καστάνιας. Λίγο αργότερα, τον Μάρτη του '42, στήνουν ενέδρα σε ισχυρό απόσπασμα Ιταλών

καραμπινιέρων, που έχουν έρθει να τους συλλάβουν. Οι караμπиниέροι τρέπονται τελικά σε φυγή και αφήνουν πίσω μέρος του οπλισμού τους. Την επόμενη μέρα καταφθάνουν από την Καλαμάτα ιταλικά τάγματα και εισβάλουν στο χωριό.

Μιχάλης Ξυδέας, Στούπα, Δ. Μάνη, Μεσσηνία

Οι εγγλέζοι ερχόταν μέχρι την Καρδαμύλη με το αμάξι. Πετούσαν τα όπλα και το έσκαγαν με τα πόδια από την Καρδαμύλη για να περάσουν να βρούνε υποβρύχιο, καϊκι... καϊκα το λέγανε... Να βρούνε υποβρύχιο να φύγουν. Νομίζαμε, αλλά αυτοί δεν ήταν εγγλέζοι, ήταν από διάφορες αποικίες των εγγλέζων, αυστραλοί, κύπριοι νεοζηλανδοί, καναδοί. Οι εγγλέζοι δεν (...) τους αφήσαν στην Ελλάδα. Οι κύπριοι όμως που ξέραν ελληνικά, απλώσαν στα χωριά... Μέχρι που φτάσαν στη Σαϊδόνα, πέντε, έξι, δέκα.

Α. Ξυδέα

Εδώ ήρθε ένας ξένος άνθρωπος από την Κύπρο. Αυτός φαίνεται... πώς τον είχανε ονομάσει, πώς τον είχανε κυνηγήσει έτσι και έφτασε ως εδώ, δεν το ξέρω αυτό. Λοιπόν, πάνε οι ξωχωρίτες, οι προαστειώτες «σα κάτω», λένε, «στη Σαϊδόνα είναι ο Μαύρος», Μαύρο τον λέγανε, ο κύπριος. «Είναι κομμουνιστής και τους έκανε κομμουνιστές τους σαϊδονίτες». Αυτός τι έκανε, μάζεψε κι έφτιαξε μια ομάδα περί τα 25 άτομα, νέους ανθρώπους, πιστοί και σωστοί για το κόμμα, τους δίδασκε πώς θα κάνουν, πώς θα φέρονται, πώς θα οπλιστούν, πώς θα βρουν τα όπλα και του λέει, είπαν ότι είναι στη Σαϊδόνα αυτός και τους διδάσκει. Ήταν μελαχρινός, τον λέγαμε «ο

Μαύρος». Λέγανε οι καστανιώτες, «η Σαϊδόνα δημιούργησε ομάδα κομμουνιστές πρέπει να λάβουμε τα μέτρα μας, θα πέσουνε καμιά βραδιά να μας σκοτώσουν όλους». Εμείς δεν είχαμε τέτοια πρόθεση να σκοτώνουμε τότε κι ούτε ποτέ σκοτώσαμε, μας σκοτώσαν, δεν σκοτώσαμε.

Μ. Ξυδέας

Ήρθανε 2.000 ιταλοί, ανεβήκανε οι μισοί από την Καστάνια και έρχονται απάνω, αρχίσανε, πολυβόλα... Εμείς ήμαστε πολύ μακριά από δαύτους δεν τους φοβόμαστε ούτε είχαμε.... Ούτε μπορούσαν να ρθούνε να μας.... Από κει κατεβήκανε στο χωριό και βάλανε φωτιά. Πήρανε γυναικόπαιδα, πήρανε ό,τι είχανε, λάδια, ρούχα και πιο πολύ ήταν και οι καταδότες, ζαλώνανε και τους γέρους ακόμα με διάφορα πράγματα και τους κατεβάζανε στην Καρδαμύλη ζαλωμένους. Ήταν μια θλίψη... Γυρίσαμε την άλλη μέρα, αλλά έπιανε μια ομίχλη κάθε μέρα, δεν μπορούσαμε να ξεκαθαρίσουμε, ήρθαμε εδώ στο βουνό απάνω να ξεκαθαρίσουμε. Τι έγινε στη Σαϊδόνα; Όλοι είχανε τα παιδιά τους, τις γυναίκες τους, τα σπίτια τους.

Κατεβήκαμε στο χωριό με την πρόθεση να χτυπήσουμε ό,τι είδος έρθει, γιατί τους είχαμε πάρει 28 όπλα και 2 πολυβόλα, είχαμε οπλιστεί πια, που μπορούσαμε να αντιμετωπίσουμε ιταλούς πολλούς. Είχανε φέρει μέχρι και πυροβολικό στο Ξωχώρι, στα υψώματα Ξωχωρίου-Σαϊδόνας και βαρούσαν το βουνό εδώ συνέχεια. Και το πρωί με τα φωτήματα, να οι ιταλοί... Και αρχίζουνε να βαράνε και να σιέται ο τόπος. Μαζευτήκαμε από διάφορες καλύβες που ήμαστε, μικρές, μαζευτήκαμε όλοι σε ένα σημείο. Όταν μας ζυγώσανε σε απόσταση 200 μέτρα, τους αρχίσαμε, πήρανε τους σκοτωμένους, πήρανε τους τραυματίες, γυρίσανε πίσω και εγκαταλείπουν το χωριό. Οπότε μας στείλαν την απανταχού.. Να παρουσιαστούμε, να παραδώσουμε τα όπλα. «Εχετε τον λόγο,

ο στρατηγός ο Παφούντης, έχετε τον λόγο της στρατιωτικής μου τιμής, να παραδοθείτε δεν θα σας κάνουμε τίποτα»...

Α. Ξυδέα

Η ομάδα πια έφυγε, δεν θα καθόταν να τους πιάσουν οι ιταλοί. Κρυβόταν στα βουνά πάνω. Αφού κάσαν εδώ, κάψαν τα 25 σπίτια, μας μαζέψαν μια μέρα όλα τα γυναικόπαιδα στο σχολείο πάνω και βγάζουν μια απόφαση ότι αν η ομάδα δεν παρουσιαστεί θα εκτελέσουν όλα τα γυναικόπαιδα. Αποφασίζουν δύο και πάνε στην Καρδαμύλη, νύχτα. «Είμαστε από την ομάδα της Σαϊδόνας, είμαστε αριστεροί, να παρουσιαστούμε, θα μας εγγυηθείτε, θα μας υπογράψετε». Του λέει: «Άκουσε να σου πω, με τους ιταλούς δεν μπορούμε να τα βρούμε». Ήταν έλληνας ο διοικητής της Καρδαμύλης. «Εκείνο που έχετε», του λέει, «είναι να παρουσιαστείτε». Τους πάνε λοιπόν εκεί, είπαν στα ιταλικά ότι αυτοί είναι οι τάδε. «Θα υπογράψεις σε ένα χαρτί ότι δεν θα εκτελεστούν αν παρουσιαστεί όλη η ομάδα; Στον λόγο της στρατιωτικής μου τιμής», είπε ο ιταλός. Τι να κάνουν 25-30 άτομα, πού να πάνε, τι πόλεμο να κάνουν, τι οπλισμό να βρουνε, κανένας δεν τους βοήθαγε, αποφασίσανε να παρουσιαστούνε και μας αφήσαν από το σχολείο. Τα γυναικόπαιδα τα πήγαν στην Καρδαμύλη, μετά τους πάνε στην Καλαμάτα, εκεί πήγαν και τους

ανακρίνανε. Πήγανε λοιπόν, «Πώς λέγεσαι εσύ;», Ξυδέας, 10 χρόνια φυλακή, ο άλλος Σπαντιδέας, 8 χρόνια φυλακή. Στο τέλος βγάζει και πέντε η διοίκηση της Καλαμάτας, να τους εκτελέσει. Και βγαίνει ένας από όλους, την ομάδα, τους 25, ένας Ηλίας Νοέας. Βγαίνει ένας λοιπόν που ήταν δεύτερος του Ξυδέα κι αυτός επικεφαλής της ομάδας και λέει: «Παίρνω την ευθύνη όλη πάνω μου, εγώ οργάνωσα την ομάδα αυτή εγώ έκανα αυτό... Απαιτώ οι άλλοι να μείνουν ελεύθεροι και να πληρώσω εγώ για το έργο αυτό». Τον πήραν την άλλη μέρα το πρωί, τον πήγαν πάνω από την Καλαμάτα, τον εκτελέσανε, Ηλίας Νοέας λεγόταν. Μετά πια οι ιταλοί εδώ δράσανε, δεν μας αφήσαν ούτε ζωντανά, ούτε λάδια, ούτε σπίτια, ό,τι βρίσκανε. Δεν ήταν μόνο οι ιταλοί, ήταν και έλληνες, γιατί είχαν συνεργάτες, είχαν διερμηνείς. Τελικά δεν μας άφησαν τίποτα, τα σπίτια του χωριού καμένα και μέσα δεν έβρισκες ούτε σκαμνί να κάτσεις.

Μ. Ξυδέας

Το χωριό, η Σαϊδόνα, λόγω του ότι βαρέσαμε τους ιταλούς, μας αποκήρυξαν όλοι οι μετέπειτα, μας δώσαν τη μομφή του κομμουνιστή και όποιος σαϊδονίτης έπεφτε στα χέρια τους δεν είχε έλεος. Το μεγαλύτερό μας μαρτύριο ήτανε που παραδώσαμε τα όπλα...

Ιδιόχειρος λεπτομερής χάρτης, φτιαγμένος από τον Χριστόφορο Λαμπρινέα, όπου απεικονίζονται τοποθεσίες και σημαντικά για την εποχή σημεία στη μεγάλη χαράδρα του Ταϊγέτου.

Διηλέγκαδο,

σημείο συνάντησης δυο ηλακαδιών: δεξια συνεχίζει το φαράγγι του Βιρού προς το δάσος της Βασιλικής και αριστερά προς το βουνό Χαλασμένο. Στην ευρύτερη περιοχή έλαβαν χώρα τα μαρτυρικά γεγονότα με τις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις του στρατού το 1949.

Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΗΣ ΒΑΡΚΙΖΑΣ

Α.Μ.

Ακόμα και πριν την αποχώρηση των γερμανών, έχουν αρχίσει οι ένοπλες συρράξεις μεταξύ Ε.Λ.Α.Σ. και Ε.Δ.Ε.Σ. Ο Ε.Λ.Α.Σ. έχει ισχυρή στρατιωτική παρουσία σε ολόκληρη σχεδόν την επαρχία. Ταυτόχρονα, οι οργανώσεις του ΕΑΜ αναπτύσσουν ένα πολύμορφο σύστημα κοινωνικών δομών σίτισης, εκπαίδευσης, υγείας και πολιτισμού. Η κοινωνική αποδοχή του στις πόλεις ανησυχεί τον αστικό κόσμο για την επόμενη μέρα μετά την αποχώρηση των γερμανών. Τα Δεκεμβριανά του '44 αποτελούν την αγωνιώδη προσπάθεια του αστικού κόσμου να ανακτήσει τον έλεγχο. Με την υποστήριξη των βρετανών, οι 44 μέρες της μάχης της Αθήνας, μέσα σε ένα όργιο βίας και τρομοκρατίας, είναι ένας αγώνας επιβίωσης και κυριαρχίας και για τις δύο πλευρές. Η στρατιωτική ήττα της αριστεράς οδηγεί σε αναγκαστική ανακωχή. Στις 12 Φλεβάρη του '45 υπογράφεται η Συμφωνία της Βάρκιζας. Αν και όριζε τον αφοπλισμό όλων των στρατιωτικών σωμάτων, καταλήγει μια μονομερής παράδοση των όπλων από τον Ε.Λ.Α.Σ.

Μ. Ξυδέας

Το μεγαλύτερό μας μαρτύριο ήτανε που παραδώσαμε τα όπλα. Μετά τη Βάρκιζα όπλισαν όλους τους ταγματασφαλίτες και τους στείλανε... Ενώ η συμφωνία ήταν αφοπλισμός και στους αντάρτες και σ' αυτούς, δυστυχώς παραδώσαμε τα όπλα. Τώρα πώς παραδώσαμε τα όπλα; Στις 8 του Φλεβάρη ήμαστε στο Άργος, στο Ναύπλιο, απάνω στο κάστρο του Ναυπλίου, περιμέναμε για την Αθήνα, για τα Δεκεμβριανά,

εκεί στο κάστρο λοιπόν καθίσαμε ένα μήνα, όλο τον Γενάρη. Και πήραν απόφαση οι αρχηγοί... Τρομάρα μας... Να παραδώσουμε τα όπλα. Μας κατεβάζουν με κάτι παλιαμάξια στη Θουρία, μας πάνε σε μια λαχίδα μέσα, μας μιλάνε και μας λένε: «Συναγωνιστές, η αποστολή μας τελείωσε, θα παραδώσουμε τα όπλα και θα πάμε στα σπίτια μας»... Κάθε όπλο είχε μια ανάμνηση, δεν το πήραμε από το μαγαζί, ούτε από καμιά αποθήκη. Από κάποιον σκοτωμένο, ή αντάρτη ή γερμανό. Κλαίγαμε;... «Να περάστε», λέει, «εδώ πέρα είναι ένα γραφείο, εγγλέζοι πέντε έξι, να σας δίνουν και ένα ποσό χρημάτων». Τι ήταν; Δύο 15άρια σελήνια, δύο χαρτιά. Μια σοκολάτα δεν την έπαιρνες. Πολλοί δεν τα πήραμε. Από κει προχωράμε πια με τα πόδια για τον τόπο μας. Όταν μπήκαμε στην Καλαμάτα, το ποτάμι ήταν ξέσκεπο τότες και πήγαμε να περάσουμε από το ποτάμι. Όσοι ερχόμαστε προς τα εδώ από το κάστρο επάνω, αρχίζει ένα πολυβόλο... Για τρομοκρατία μάς το έκανε. Φτάσαμε Σαϊδόνα, άλλοι στο Ξωχώρι, άλλοι στην Καρδαμύλη, θα 'μαστε καμιά 100στή που κάναμε τη διαδρομή αυτή μαζί. Ε, ρε τι μας περιμένει, η Καρδαμύλη. Έπειτα από πέντε μέρες έρχεται η εθνοφρουρά, η λεγόμενη. Ποιοι; Διοικητές ταγματασφαλίτες, υπό τύπον χωροφυλακή.

Ντουμπήτσια Ταϋγέτου, πάνω από το Εξωχώρι.

Αναβαθμίδες που δημιούργησαν μέσα στα χρόνια οι ντόπιοι. Η περιοχή κατά τα παλαιότερα χρόνια ήταν ο καλοκαιρινός τόπος διαβίωσης των κατοίκων των γύρω χωριών. Χρησιμοποιήθηκε τόσο για το ξεκαλοκαίρισμα των κοπαδιών, όσο και ως ασφαλές καταφύγιο από επιδρομές. Κατά την περίοδο '43-'49 η περιοχή συγκέντρωσε μεγάλο μέρος των ντόπιων που έμεναν εκεί για να γλιτώσουν από τις επιδρομές των ταγμάτων ασφαλείας.

Η ΛΕΥΚΗ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ

A.M.

Η αριστερά, με τη στρατιωτική δύναμη που έχει αποκτήσει και το έρεισμα στην κοινωνία, αποτελεί προφανώς εμπόδιο για την ομαλή μετάβαση σε ένα νέο αστικό καθεστώς. Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας ξεκινάει η ανασυγκρότηση του κρατικού μηχανισμού. Και συγκεκριμένα του πιο σκληρού πυρήνα του, του στρατού, της εθνοφυλακής και των σωμάτων ασφαλείας. Είναι μια περίοδος που θα μείνει στην ιστορία με την ονομασία «λευκή τρομοκρατία». Το αστικό κράτος περνάει στην αντεπίθεση. Τοποθετεί στις διοικήσεις στρατού, αστυνομίας και χωροφυλακής βασιλόφρονες αξιωματικούς και συνεργάτες των γερμανών. Κυρίως χίτες και μέλη ταγμάτων ασφαλείας. Ξεκινάει ένα πογκρόμ τρομοκρατικών ενεργειών, διώξεων, βασανισμών και δολοφονιών σε ολόκληρη την επικράτεια ενάντια σε όσους είναι μέλη ή απλοί υποστηρικτές της αντίστασης. Σκοπός είναι αφενός να συντρίψει την οργανωμένη βάση της αριστεράς, αφετέρου να σκορπίσει τον τρόμο σε ολόκληρο τον πληθυσμό. Παράλληλα, πολλοί από τους ένοπλους αντάρτες έρχονται αντιμέτωποι με τον χακί εκβιασμό. Εξαναγκάζονται να υπηρετήσουν στον τακτικό στρατό και συχνά, κάτω από τις οδηγίες των φασιστών караβανάδων, να στραφούν εναντίον αριστερών.

M. Ξυδέας

Και έπειτα από λίγες ημέρες, δέκα, είκοσι, ένα μήνα αρχίσανε να καλάνε, να μας γνωρίσουν προσωπικά. Να σου πω, εγώ δεν παρουσιάστηκα, για πάρτη μου δεν παρουσιάστηκα πουθενά. Γινότανε μαρτυρικό

το γεγονός. Τη Σαϊδόνα την είχανε, φύγανε και δικοί μας σαϊδονίτες, τέσσερις-πέντε, πρόεδρος και σια και κατεβήκανε με αυτούς. Τη Σαϊδόνα τη θεωρούσανε πια ότι όλοι οι αρχηγοί του Ε.Λ.Α.Σ. ήταν στη Σαϊδόνα.

Περνάει το '45, μπαίνει το '46, το μαρτυρικό ' 46. Ο Μαγγανάς μπαίνει στην Καλαμάτα. Σκοτώνει ό,τι σκότωσε, έκαψε ό,τι έκαψε, κατεβαίνει στρατός. Στις 17 του Γενάρη μπήκε ο Μαγγανάς στην Καλαμάτα. Στις 29 του Γενάρη έρχονται περί τους 150 στρατιώτες στη Σαϊδόνα, νύχτα. Κυκλώνουν το χωριό και το πιάνουν, και φωνάζουν με χωνιά: «Όλοι στην εκκλησία! Τα σπίτια ανοιχτά και όποιος βρίσκεται και δεν κατεβεί στην εκκλησία θα εκτελείται επιτόπου». Μετά, όσους μαζέψανε κάτω στην εκκλησία του χωριού, εκεί έγινε το μεγάλο μαρτύριο, εκεί βγάλαν το μάτι του Νοέα, εκεί κουρέψανε κοπέλες, εκεί φάγανε ξύλο τόσο πολύ, όσους είχαν πιάσει δηλαδή και είχανε τα ονόματά τους, κατάληξη ήταν, κάνανε γενική έρευνα σε όλα τα σπίτια. Δεν βρήκαν [ούτε] έναν κάλυκα, δεν βρήκαν τίποτα. Εδώ η περιοχή μας έπαθε τη μεγαλύτερη καταστροφή, όλα τα χωριά υποχρεωθήκανε μετά να πάνε να ντυθούνε χίτες. Άλλοι θέλανε, άλλοι δεν θέλανε. Αλλά τι να κάνανε, πού να πάνε, στο Διλόγκαδο;

Χ. Λαμπρινέας

Βγάλανε τους χίτες. Ερχότανε λοιπόν από τη Λακωνία, από τη Μεσσηνία... (Βούλα). Σαν τώρα που βγάλαν τους χρυσαυγίτες. Σε πιάνανε, σου πατούσαν ένα χέρι ξύλο. Ραβδί μέχρι θανάτου. Πού να πας; Πού να πας, στην Καλαμάτα; Πουθενά. Σιγά-σιγά έφυγε ο κόσμος στο βουνό, βγήκαν οι πρώτες ομάδες. 15 χρονών παιδιά βουτούσαν το... Φεύγαν από τα σπίτια τους και

πηγαίνουν στον ΕΛΑΣ. Τι να σας λέω; 15 χρονών παιδιά παίρναμε τα τουφέκια και πηγαίναμε στο βουνό.

Τέλος πάντων, επικράτησε αυτή η κατάσταση με τους χίτες, από δω από κει, μας φέρανε στο χέιλος του γκρεμού. Δεν υπήρχε άλλη διέξοδος, ή στο βουνό θα πάεις ή δω κάτω. Άμα πήγαινες με δαύτους, σου δίναν όπλα και κυνήγαγες τον αδερφό σου. Εδώ ήτανε δύο βάσεις χιτών, η μία ήτανε στην Αβία, στον κάμπο της Αβίας και η άλλη στον Άγιο Νικόλαο, στη Σελίντσα. Ο Γερακάρης και ο Καμαρινέας, είχανε τμήματα εξοπλισμένα πλήρως και βγαίνανε επιδρομές στα χωριά και ό,τι βρίσκαν παίρναν. Εκείνοι πήραν τον πληθυσμό, ήρθαν οι αμερικάνοι μετά και τα εκκενώσανε τα χωριά, δεν υπήρχε τίποτα. Πήγανε στην Καλαμάτα, ανταρτόπληκτοι... Δεν υπήρχε τίποτα εδώ, τα χωριά ήταν έρημα. Τσέρια, Ξωχώρι, Σαϊδόνα ήταν έρημα. Και Προαστείο. Λίγοι άνθρωποι παραμένανε οι οποίοι ήταν στο βουνό, κατεβαίνουν από δω κι από κει. Αυτοί ήτανε πάνοπλοι, οι Γερακάρο-Καμαριναίοι. Ωω... Και φονιάδες, του διαβόλου! Όχι όλοι. Είχαν και επιστρατεύσει με το ζόρι, αλλά οι περισσότεροι τάχατέ μου τους είχανε πειράξει οι αντάρτες από την Κατοχή... Και πολλοί ήτανε δωσίλογοι, έπρεπε να έχουν δικαστεί ως δωσίλογοι. Ήτανε φονιάδες, δεν υπήρχε ελέησον, άμα έπεφτες

στα χέρια τους και δεν ήσουν από δαύτους δεν γλίτωνες ποτέ. Γι' αυτό έφυγε ο κόσμος στο βουνό. Ήρθε ένας Παυλάκος από τη Λακωνία, τον φέρανε οι ντόπιοι για να φοβερίσουν τους αριστερούς. Τον φέραν λοιπόν στο Ξωχώρι, πιάνει τον πατέρα μου, τον Παντελή τον Κομπέα, και κάτι άλλους και τους κάμανε... Έξι μήνες έκανε να περπατήσει ο πατέρας μου. Πού να μαζέψεις μετά τον αδερφό μου; Και πού να μαζέψεις τον άλλο μου αδερφό, που τον κάμανε στο ξύλο μαύρο; Μήνες κάμανε να συνέρθουνε...

Βούλα Λαμπρινέα Εξωχώρι, Δ. Μάνη, Μεσσηνία

Χίτες. Με τους χίτες να δεις τι είχαμε πάθει... Δεν υπάρχουν χειρότερες φάτσες από τους χίτες. Σε σκοτώνανε για πλάκα, έτσι και σε απαντέναν. Έχουνε κάνει πολλά γιουρούσια, έχουνε βάνει και κοπέλες, έχουνε σκοτώσει και ούτε τις έχουμε δει. Ήτανε δηλαδή, κάνανε πράξεις... δεν κάνανε καλά πράματα. Και ο στρατός, παλιανθρώποι ήταν οι περισσότεροι. Εμάς μάς κρύβανε, ο πατέρας μου μάς έστελνε και κρυβόμαστε στο υπόγειο,

κάτω στο σχολείο έχει υπόγειο μέσα και μας έλεγε «αύριο» -ήξερε, δάσκαλος ήταν, ήταν αριστερός ο πατέρας μου, τον κυνηγούσαν πολύ- «αύριο θα έρθουν οι χίτες, μέσα, μην κυκλοφορήσετε στο χωριό, έρχονται οι παλιανθρώποι!» Χωνόμασαν μέσα και μετά μάς έλεγε ο κακομοίρης, «βγείτε, φύγαν τα καθάρματα». Είχε αγανακτήσει ο πατέρας μου, έχει γλιτώσει τους μισούς Τσεριώτες, θα τους σκοτώνανε. Πήγε στο σχολείο και βρήκε ένα παλικάρι δύο μέτρα, το είχαν σταυρώσει απάνω στα θρανία. Το πιο σπουδαίο θα ξεχνούσα, σταυρωμένος. Ο γέρος έπαθε άμα είδε αυτό το πράγμα, το τήραξε το παιδί εκείνο, μια ματιά και εξαφανίστηκε από το σχολείο μέσα. Απάνω στα θρανία το παιδί ξαπλωμένο και το είχαν καρφώσει με πρόκες στα χέρια του. Τον καρφώσανε για να πεθάνει το παιδί αυτό... Ξέρεις από πού το είχαν φέρει; Αυτό μου έχει μείνει αλησμόνητο αυτό το πράγμα. Και έπαθε κιόλας ο πατέρας μου, στενοχωρήθηκε πολύ... Το ήβρε και δεν μπόρεσε να κάνει τίποτα να το προλάβει, δηλαδή το βρήκε που ξεψυχούσε. «Ίσα που με τήραξε», λέει και μετά... Δράματα, έχω ζήσει δράματα κι εγώ. Ήταν δηλαδή οι χίτες, ήτανε παλιανθρώποι. Οι αντάρτες δεν κάναν αυτά τα πράγματα. Οι αντάρτες σεβόταν τις κοπέλες. Μας απαντέναν μας αυτώναν... Αυτοί πού θα σε αρπάξουνε, πού θα σε εξαφανίσουνε. Στους Ντολούς, μέσα στις πορτοκαλιές, είναι

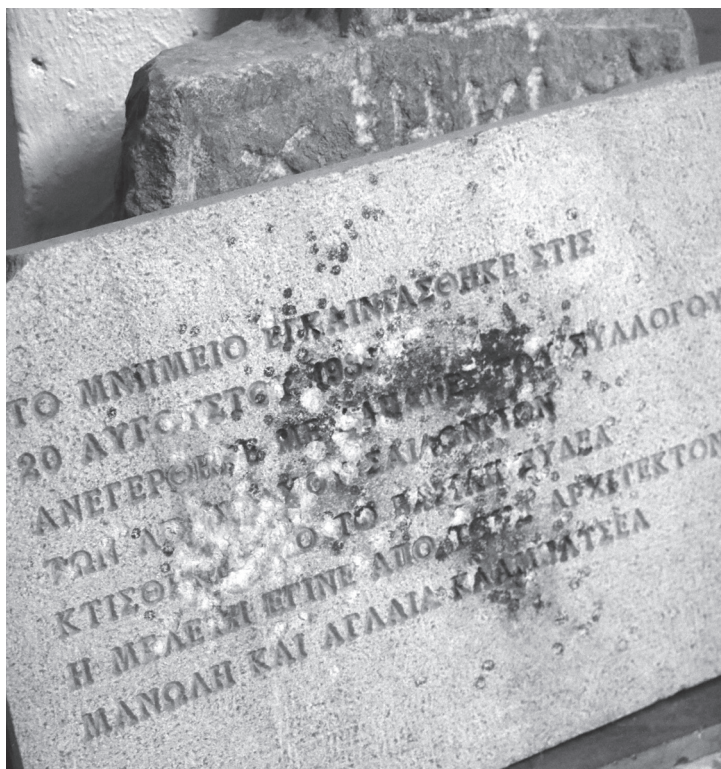
ένα μεγάλο, για ρωτήστε πού είναι η τρύπα που πετούσαν... Αν πάτε, πού είναι η τρύπα που πετούσαν τους ανθρώπους μέσα ζωντανούς, δεν τους ρίχναν ζωντανούς, τους κόβαν τα κεφάλια, ένας-ένας μέσα. Το τι γινόταν, το τι ραβδί έπεφτε, βιασμοί, ραβδί, σκοτωμοί, όλα τα κακά τα κάνανε οι χίτες του Καμαρινέα, είχανε δράση. Τους φασίστες, τους κακούργους, τους εγκληματίες. Κοπέλα για κοπέλα δεν αφήνανε, σκοτώνανε, καβαλάγανε, κλέβανε. Και το χειρότερο, άμα μπαίναν σε σπίτια και τους άρεσε κάτι το παίρνανε. Παλιόμουτρα, παλιοτόμαρα, παλιοοικογένειες, είναι ακόμα. Σιχαμένοι.

Μ. Ξυδέας

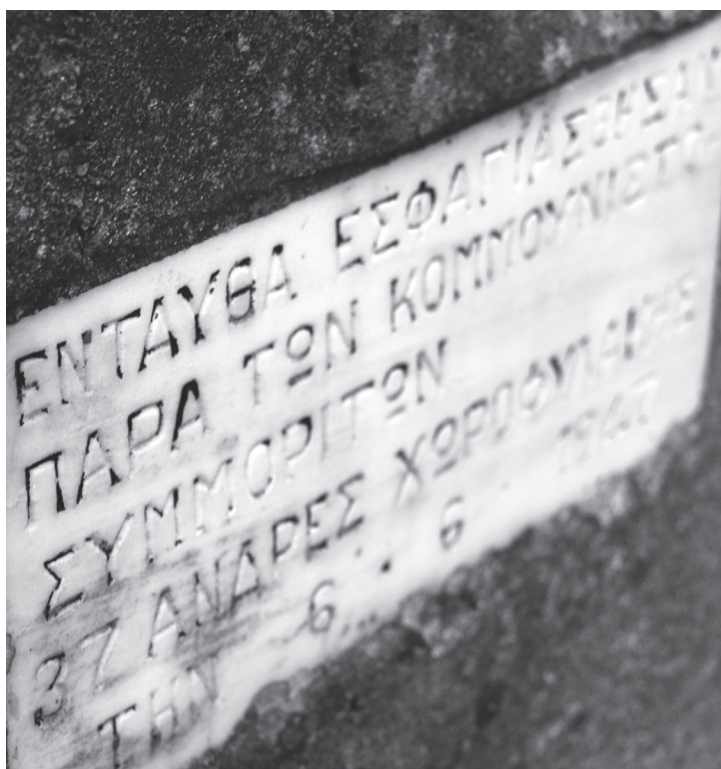
Θυμόμουνα τα παιδιά που ήταν σκοτωμένα και έκλαιγα και κλαίω ακόμα, γιατί δεν τους σεβότανε. Αφού σε σκοτώνει ο άλλος, μπορείς να κάτσεις, μπορείς να δέσεις τα χέρια σου; Ποιος πήγε για ιδεολογία πάνω στο βουνό;

Πέτρινη πλάκα στο μνημείο
της Σαϊδόνας, για τους
νεκρούς στην περιοχή. Το
άσβεστο μίσος απέναντι
στους πτημένους και νεκρούς
χαρακτηριστικό, καθώς η
πλάκα είναι πυροβολημένη
από κυνηγετικό όπλο.

Ενταύθα εσφαγισθήσασιν παρά
των κομμουνιστοσυμμοριτών
37 άνδρες της χωροφυλακής
την 6-6-1947". Επιτύμβια
στήλη στο ύψωμα της
Παναγιάς, πάνω από το
Εξωχώρι. Αναφέρεται στην
ενέδρα από ομάδα του Δ.Σ.Π.
Σε αντίθεση με την παραπάνω
πλάκα, παραμένει ανέπαφη...

ΔΕΥΤΕΡΟ ΑΝΤΑΡΤΙΚΟ

Μ. Ξυδέας

Το δεύτερο αντάρτικο δεν ετοιμάστηκε ποτέ... Δεν ετοιμάστηκε, το εξαναγκάσανε να γίνει. Πριν πάω στρατιώτης, το '46, ήταν τέσσερις σκοτωμένοι στο χωριό μου, πού να καθόσουν; Και εμένα, αν δεν με έπαιρναν στρατιώτη, πού θα ήμουν; Μπορούσα να καθίσω με αυτούς τους φονιάδες;

Μπάμπης Μπακακέας,
Πετροβούνι, Δ. Μάνη,
Μεσσηνία

Επιστρέψανε ο κόσμος στα σπίτια του. Αρχίσανε όμως αυτοί που ήταν στον Ε.Λ.Α.Σ. και στο Ε.Α.Μ. να τους κυνηγάει ο κόσμος, η αστυνομία -τότες ήταν η εθνοφυλακή. Αφού άρχισε να κυνηγάει, να δέρνει, να σκοτώνει κρυφά, περπάταγες τη νύχτα και σε σκότωνε χωρίς να ξέρεις ποιος είναι, δημιουργήθηκε το δεύτερο αντάρτικο, ο δεύτερος Δημοκρατικός Στρατός. Η πρώτη ομάδα βγήκαν το '46, άλλοι αυτοί που δεν είχαν παρουσιαστεί καθόλου. Και άρχισε από κει το '46 τον χειμώνα, μπήκανε ξανά στα χωριά στα σπίτια τους κρυφά. Μπαίνοντας το '47 πλέον άρχισε να δημιουργείται το δεύτερο αντάρτικο. Μετά τη Βάρκιζα, σου είπα τι πάθανε, πρώτα παραδώσανε τα όπλα οι ΕΛΑΣίτες. Δημιουργήσανε... Εσκεμμένο ήταν το δεύτερο αντάρτικο για να τους βγάλουνε... Οι εγγλέζοι ήταν... Το δεύτερο αντάρτικο, τους βγάλανε για να καθαρίσει... Δεν θέλανε κομμουνιστές, εδώ το είχανε χωρίσει οι εγγλέζοι, δεν τό'χανε χωρίσει; Σου λέει «θα τους βγάλουμε έξω τους αριστερούς και θα τους...» Αφού θέλανε... Γιατί, αφού κάναν

αντίσταση, γιατί μετά δεν... Μπορεί να φταίγαν και οι δικοί μας που βγήκαν, τώρα... Εμείς εδώ βασιζόμασταν στη δύναμή μας, θα κάναμε μια μάχη, θα χαλούσαμε 5-6 φυσίγγια, έπρεπε να πάρουμε άλλα 5 φυσίγγια να έχουμε εφεδρεία. Αυτό γινότανε. Γιατί στο τέλος φτάσαμε να έχεις όπλο και να μην έχεις φυσίγγια, σφαίρες. Όταν μας έπιασε ο Ζάρας εμάς δεν είχαμε κανείς από 10 σφαίρες παραπάνω. Ξέραμε ότι είμαστε απομονωμένοι και βασιζόμαστε στις δυνάμεις τις δικές μας, δεν περιμέναμε από πουθενά. Γι' αυτό σου έλεγε εσένα, «εσύ έχεις το πολυβόλο, θα ρίξεις 30 σφαίρες, δεν θα ρίξεις παραπάνω, δεν θα ρίξεις 60, για να σου μείνουν άλλες 10 να τις έχεις». Αυτό το ξέραμε και εδώ η δύναμη η δική μας, ήμασταν 4.500 αντάρτες στην Πελοπόννησο και είχαμε να κάνουμε με 44.000 χωροφύλακες, μπάδες, στρατό και τέτοια. Ένας με δέκα, αυτό το ξέραμε ότι έχουμε βάλει φούρκα στο λαιμό.

Εγώ πιστεύω ότι αν το καϊκι το δεύτερο με τα πυρομαχικά που είχε... ότι μπορούσαμε να βαστήξουμε 6 μήνες ή 1 χρόνο, όχι για παραπάνω, γιατί δεν είχαμε δυνάμεις, έπρεπε να στρατολογήσουμε. Όταν σε παίρνει εσένα με το ζόρι, τι θα κάνεις θα τον έχεις στο νου σου μην σου φύγει; Θα τον έχεις στο νου σου μην σε σκοτώσει; Άλλο είναι ο εθελοντής κι άλλο είναι... Όπως ήμασταν μπορούσε να βαστήξει χωρίς στρατολόγηση, αν είχαμε πυρομαχικά και νάρκες μπορούσε να βαστήξει 6 μήνες ακόμα, αλλά αφού είχε πέσει το υπόλοιπο τι να βαστήξει η Πελοπόννησος; Πώς γινότανε; Κατεβαίναμε στην Καρδαμύλη, ήτανε 10 νέοι τους παίρναμε, από τους 10 νέους θα φεύγανε οι δυο τρεις από το βουνό, θα λιποτακτούσανε που λένε. Αν δεν πας με το θέλημά σου, δεν γίνεται. Γιατί άμα έρθω και σε πάρω από το σπίτι σου και σε πάω στο βουνό, άλλο με το θέλημά σου κι άλλο... Η στρατολόγηση; Μια καλή καθοδήγηση και άμα θέλει να έρθει να

έρθει, αν δεν θέλει να καθίσει σπίτι του. Πήραμε παιδιά, από τα παιδιά που πήραμε τα μισά φεύγα-νε. Κι έπειτα είναι να εφαρμόσεις τον νόμο εσύ να φοβηθεί ο άλλος να κάνει, μπορεί να τον περάσεις ανταρτοδικείο, δεν λέγαμε στρατοδικείο.

A.M.

Στις αρχές του 1946 η Πελοπόννησος είναι αποκομμένη από την υπόλοιπη χώρα. Οι θάλασσες και η μοναδική σύνδεση με τη στεριά, ο Ισθμός, ελέγχονται από τις κυβερνητικές δυνάμεις. Οι λίγες σκόρπιες δυνάμεις πρώην ΕΛΑΣιτών ανταρτών που καταφέρνουν να συγκροτηθούν, βρίσκονται μακριά από τα αστικά κέντρα. Σε ορεινές κυρίως περιοχές του Πάρωνα, του Μαίναλου και του Ταΰγετου. Χωρίς την υποστήριξη των τοπικών οργανώσεων, αφού αυτές οι τελευταίες έχουν εξαρθρωθεί, αυτοί οι λίγοι θα καταφέρουν τα πρώτα χρόνια να αποκτήσουν ένα πολύ περιορισμένο μεν, ζωτικής σημασίας όμως χώρο ελευθερίας, κυρίως στα ορεινά. Ένας χώρος αρχικά σε μεγάλο βαθμό απρόσβλητος από κυβερνητικές δυνάμεις, όπως η ομάδα Χ, τα τάγματα ασφαλείας και η χωροφυλακή.

Την άνοιξη του '46, στη νότια Πελοπόννησο δεν υπάρχουν παρά ελάχιστες ομάδες ενόπλων: 6 έως 8 άτομα στη Λαγκάδα του Ταΰγету, 15 έως 20 άτομα στην περιοχή του Έλους, άλλα τόσα στον Πάρωνα. Κρυμμένοι, με ελλιπή οπλισμό, χωρίς σύνδεση με τα κέντρα αποφάσεων, χωρίς τη στήριξη των πολιτικών οργανώσεων, με εχθρικό ή φοβισμένο το κοινωνικό περιβάλλον γύρω τους, με την πλειοψηφία των συνεργατών τους είτε αυτοεξόριστους στην Αθήνα, είτε φυλακισμένους. Όσο για την άφιξη ομάδων από άλλες περιοχές ή χώρες, όπως έγινε στη βόρεια Ελλάδα, εκεί δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ.

Με τις εκλογές του Μαρτίου του '46 το πολιτικό σκηνικό αλλάζει. Ακολουθούν τα έκτακτα μέτρα του Ιουνίου και η αντικομμουνιστική εκστρατεία.

Η κατάσταση γίνεται ακόμα πιο ζοφερή. Αρχίζει να διαφαίνεται η ανάγκη συγκρότησης ενός πιο οργανωμένου ένοπλου αντίλογου. Τον Φλεβάρη του '47 οι μέχρι τότε λίγοι ένοπλοι, για να ενισχύσουν τις τάξεις τους, παίρνουν την απόφαση να επιτεθούν στις φυλακές της Σπάρτης. Απελευθερώνουν πάνω από 200 κομμουνιστές κρατούμενους. Είναι η πρώτη οργανωμένη ενέργεια του σώματος που θα μείνει γνωστό ως Δημοκρατικός Στρατός Πελοποννήσου.

Χ. Λαμπρινέας

Αφού πιάστηκε ο κόσμος, πιάστηκε. Πού να πας; Πού να πας, βρε παιδί μου; Φύγαμε στο βουνό σα πάνω, ήρθανε τότε οι καπεταναίοι εδώ φυγόδοκοι, απάνω δεξιά και αριστερά στο Διλάγκαδο, ο Πρεκεζές, ο Κονταλώνης, Παπαδόπουλος, Κανελλόπουλος, όλοι αυτοί οι καπεταναίοι που ήτανε στον Ταΰγετο.

A.M.

Δεν είναι μόνο οι ίδιοι οι αντάρτες που βρίσκονται υπό διωγμό αλλά και οι οικογένειές τους. Με την έναρξη του δεύτερου αντάρτικου βρίσκονται να ανεβαίνουν στο βουνό. Αναζητούν ένα ασφαλές καταφύγιο και έναν ζωτικό, κοινοτικό χώρο, στα ίδια μέρη που εδώ και χρόνια χρησιμοποιούσαν για ορεινά μαντριά τα καλοκαίρια. Βρίσκονται, λοιπόν, να μοιράζονται την αγωνία για επιβίωση και ζωή με τους ένοπλους αντάρτες. Γίνονται φυσικά και οι ίδιοι στόχος των κρατικών και παρακρατικών επιχειρήσεων εκκαθάρισης που θα ακολουθήσουν, με χαρακτηριστική την περίπτωση του Διλάγκαδου στον Ταΰγετο.

Χ. Λαμπρινέας

Παρέμεινα στον Ταΰγετο από τον Νοέμβριο του '47 μέχρι τον Νοέμβριο του '49, είχα αναλάβει την επιμελητεία του Διλάγκαδου. Το Διλάγκαδο ήταν οικονομική βάση φοβερή, είχαμε μαζέψει, ήταν ο Μιχαλακάκος ο Σταύρος, είχε συνεργείο, κατεβαίναμε το καλοκαίρι του '48 από τα βουνά, θερίζαμε τα χωράφια και τα κουβαλούσαμε εδώ στην Τροσκονά, ήταν ένα αλώνι, είχαμε μουλάρια, το αλωνίζαμε και από τον σωρό το πηγαίναμε κατευθείαν και το κρύβαμε σα πάνω, 27.000 οκάδες στάρι. Μάθανε λοιπόν ο κόσμος ότι υπάρχει φαί στο Διλάγκαδο τον χειμώνα '48 προς το '49, ότι η κρίσις η μεγάλη που γινόταν, οι επιχειρήσεις πάνω στη Βόρεια Ελλάδα, αλλά δεν περιμέναμε τέτοια καταστροφή, λέγαμε ότι κάτι θα μείνει. Εκείνοι πέσανε να πούμε δώσανε όπλα στον στρατό και στα αυτά, αφού καθαρίσαν τις περιοχές απάνω όλες, κάνανε επιχείρηση εδώ στις 12 του Απρίλη του '49.

Α. Ξυδέα

Αφού είδαμε πια ότι δεν βγαίνει, ότι θα μας σκοτώσουν όλους, εκεί σπκωθήκαμε και φύγαμε. Φύγαμε από δω, πήγαμε στο Ξωχώρι. Την ημέρα. Και τη νύχτα ανεβαίναμε πάνω από το Ξωχώρι, στα Ντουμπίτσια, ήτανε μια περιοχή. Ήταν κάτι καλύβες εκεί, κάτι μαντριά κι εκεί κοιμόμασταν. Καθίσαμε εκεί στα Ντουμπίτσια, αρχίσανε να μας προδίδουνε κι εκεί μας βλέπανε απέναντι από τα Τσέρια κι ερχόταν εκεί και ψάχνανε. Οπότε έπρεπε να φύγουμε και από κει. Από εκεί πήγαμε και στο Διλάγκαδο. Είχε μαζευτεί αρκετός κόσμος, ήταν πολύς κόσμος από το Πισώμερο, Σπάρτη, Άρνα, πώς τα λέγαν τα χωριά εκεί πέρα, οικογένειες, τέσσερα, πέντε, έξι άτομα από την κάθε οικογένεια κι εμείς κι από τα Τσέρια κι από το Ξωχώρι. Γινήκαμε εκεί μέσα ένα χωριό μεγάλο, 100 άτομα θα είμαστε, μικροί μεγάλοι.

Σαν αδέρφια. Εκεί δεν είχε «εσύ είσαι εσύ κι εγώ είμαι εγώ», εκεί αν εγώ είχα τόσο ψωμί έπρεπε να το μοιράσω σαν αντίδωρο όπως πας στην εκκλησία. Εκεί δεν είχαμε «εγώ έχω και εσύ δεν έχεις», ήμασταν μια οικογένεια, είχαμε τόσο δεθεί. Και με τους πίσω από τη Σπάρτη σου λέω, καλά τούτους εδώ από το χωριό μας που είμαστε συγγενείς οι περισσότεροι.

Λοιπόν, καθίσαμε στο Διλάγκαδο, 10-11 μήνες θα ήταν, όλο τον χειμώνα... Και για να βοηθάμε κι εμείς το αντάρτικο αφού μας ταΐζανε. Μας φέρνανε μαλλιά από τα σπίτια που πηγαίνανε, τα γνέθαμε, τα φτιάχναμε νέμα, πλέκαμε φανέλες εσωτερικές να φοράνε οι αντάρτες, φτιάχναμε γάντια, φτιάχναμε κάλτσες κι όλη μέρα ασχολιόμασταν με αυτά. Εκεί λοιπόν ήρθαν δύο μαστόροι, φτιάξαν δύο φούρνους και φουρνίζανε μέρα νύχτα. Ο ένας έβγαζε τα ψωμιά, καρβέλια, τα κόβανε παξιμάδια κι ο άλλος τα βάζανε μέσα, ζεστό και τα φρύζανε, πώς γίνεται ας πούμε η φρυγανιά σκληρή, μην μουχλιάσει, τα βάζανε στα τσουβάλια κι ερχόταν τα μουλάρια και τα παίρνανε από κει από το Χαλασμένο και τα πηγαίνανε στους αντάρτες. Και μας δίνανε και τρώγαμε και εμάς τα γυναικόπαιδα. Στο τέλος, αφού καθίσαμε και ήταν πολύ δύσκολη χρονιά, να ρίχνει μέρα-νύχτα χιόνι... Με τα χιόνια πλενόμαστε, με τα χιόνια μαγειρεύαμε, με τα χιόνια κάναμε όλες μας τις δουλειές, ό,τι χρειαζότανε.

Η ζωή αυτή εκεί δεν περιγράφεται. Να πας σε ένα ρέμα μέσα χωρίς φως, χωρίς ρούχα, χωρίς τρόφιμα, χωρίς τίποτα. Και να έχεις και μικρό παιδί. Μετά πια μας είπαν, τώρα λέει, ήρθε ένας αντιπρόσωπος που μας καθοδηγούσε τι να κάνουμε, πώς να φερόμαστε, λέει: «κοιτάχτε, τώρα να βρείτε μέρος, όταν θα πέφτει το σύνθημα που θα έρχεται ο υπεύθυνος, να πηγαίνετε να κρυβόσαστε γιατί εμείς δεν μπορούμε να σας κάνουμε τίποτα, δεν μπορούμε να στείλουμε εδώ πέρα αντάρτες, στρατό να σας φυλάει, το γυναικόπαιδο, άμα θα μπουν οι χίτες μέσα θα σας σκοτώσουν όλους, μικρούς μεγάλους, δεν μένει κανένας».

ΟΙ ΕΚΚΑΘΑΡΙ- ΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙ- ΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΣΤΟ ΔΙΛΑΓΚΑΔΟ

Α.Μ.

Από τα μέσα του '49, όλα έχουν κριθεί. Ο αποκλεισμένος από την υπόλοιπη χώρα Δημοκρατικός Στρατός Πελοποννήσου συνεχίζει να δίνει μια μάταιη μάχη. Τα τοπικά τάγματα ασφαλείας συναγωνίζονται σε βαρβαρότητα τον αστικό στρατό. Στο Διλάγκαδο, στρατός και παρακρατικό εξαντλούν το μένος τους κυρίως πάνω στον άμαχο πληθυσμό, σκοτώνοντας και βιάζοντας.

Χ. Λαμπρινέας

Από τη νύχτα φύλαγα εγώ σε ένα ύψωμα και τους είδα, χτύπησα λοιπόν συναγερμό. Κυκλωμένα όλα τα βουνά, όλα! Αρχίσανε τα πολυβόλα απ' όλες τις πλευρές, από το Βόκληβο, από τον Ταΰγετο, από το Χαλασμένο, από τη Βασιλική, από τα βουνά τούτα εδώ, Μάραθο, Ταξιάρχη που γειτνιάζανε με το Διλάγκαδο, μπήκανε μέσα. Ελέησον δεν υπήρχε! «Βάρτου, λέει, από δω πηγαίνει από κει πηγαίνει»... Και είχανε μαζευτεί χιλιάδες κοράκια και βαστούσαν...πολλούς τους πιάναν και τους κοψοκεφαλιάζαν ή ξέρω γω τι τους κάναν, ό,τι βρίσκαν. Μεγάλο μακελειό! Ανάψανε φωτιές στις κορυφογραμμές, πού να σειστείς... Τρεις μέρες έκανα να βγω από την τρύπα μαζί με τέσσερις-πέντε άλλους. Η μάνα μου που ήταν

σε κάτι πουρνάρια απέναντι, τη βαρέσανε, τη σκοτώσανε. Μετά από τρεις μέρες πήγα να τη βρω να τη θάψω, τι να την θάψω; Είχε σπάσει τον γοφό της, της είχαν σπάσει τον γοφό κι όπως ήταν μέσα σε κάτι πουρνάρια, να κοράκια και μύγες...Της είχανε βγάλει τα κοράκια τα άντερα, της είχαν βγάλει τα μάτια. Φονικό μεγάλο... Στη Γλουμπίνιτσα, σκοτώσανε 19. Προδοθήκανε, ήτανε 19 σε κάποια τρύπα εκεί σα πάνω ψηλά, δεν ξέρω πώς έγινε... Τους ήβρανε τους 19 μαζί, έχω και τα ονόματά τους, θα σας τα πω και τα ονόματα. Λοιπόν, τους κατεβάσανε στη Γλουμπίνιτσα, σε ένα μαντράκι μέσα, κάνανε ό,τι κάνανε στις περισσότερες κοπέλες και γυναίκες και στις γριές ακόμα. Μια όμως την ξεχωρίσανε, τη Φουντέα τη Σοφία, την είχανε πάει πιο πέρα στη στέρνα και εκεί ήτανε το απαίσιο, αφού την είχανε βιάσει ομαδικά. Και τις άλλες, ρίξανε χειροβομβίδες μέσα στο καλύβι, ένα τετράγωνο 3x3, 4x4 πόσο θα ήτανε. Άσε ό,τι κάμανε κάμανε σε όλες... Δύο παιδάκια όμως ήταν μικρά, 10 χρονών και 8 το άλλο, είχανε δύο λαστιχιέρες, αυτά δεν τα πήραν τα πυρά και πηδούνε, είχε ένα παραθυράκι, και πηδήσανε έξω από το παράθυρο, έτσι το υπολογίζω εγώ, γιατί τα βρήκα έξω με τον Σταύρο. Είχανε πηδήξει κάτω από το παράθυρο κι απ' έξω τα είχανε σκοτώσει, με τις λαστιχιέρες στο λαιμό. Όποιον βρίσκανε σπανίως να γλιτώσει.

Α. Ξυδέα

Είχανε μια γυναίκα, τους είχαν κρεμάσει σε έναν γκρεμό μέσα. Ήταν μια τρύπα και κρεμάγαν τα τρόφιμα με ένα σχοινί. Με σχοινί τους κατεβάσαν και τους βάλαν εκεί μέσα, ήταν απότομα βράχια και είχε κάποια τρύπα και τους βάλαν εκεί μέσα. Και μια γυναίκα που τους φρόντιζε. Πήγε ο στρατός. Η γυναίκα την πιάσαν και τους πρόδωσε, την ταλαιπωρήσανε δεν ξέρω τι έγινε, πήγανε τους κατεβάσανε, δέσαν τη γυναίκα στον έλατο με ένα σχοινί, χέρια πόδια και τα παιδάκια τα είχανε εκεί στη σειρά, μπαμ σκοτώνουν το μεγάλο, θα ήταν 12-14 χρονών. Το μικρό το ήθελε να το πάρει ένας αξιωματικός. Του λέει «αυτό μην το σκοτώνεις άστο θα το πάρω εγώ, θα το υιοθετήσω». «Όχι, από κακή κολοκυθιά ούτε κολοκυθόσπορος». Μπαμ, το σκοτώσαν και εκείνο. Και εκείνη, αφού δεν μπορούσε να σείσει τα πόδια της, έκανε όπου δαγκωνότανε έπαιρνε και ένα κομμάτι κρέας από τα χέρια της. Τη γαζώνανε από τα πόδια πάνω μέχρι το κεφάλι, την αποτελειώσαν και εκείνη. Τέτοιο θάνατο είδανε. Την άλλη μέρα ήρθαν οι χίτες και ο στρατός μαζί, φωνάζανε στη σπηλιά «παρουσιαστείτε, δεν σας σκοτώνουμε, είμαστε στρατός, βγείτε θα σας σκοτώσουμε, παρουσιαστείτε!» Μιλιά εμείς... «Βγείτε, θα σας σκοτώσουμε», φώναζαν εκείνοι, μιλιά εμείς. «θα το μετανιώσετε άμα δεν βγείτε, είμαστε στρατός, δεν σας πειράζουμε, εμείς θέλουμε να σας προστατέψουμε». Τίποτα... Αρχίσαν τις χειροβομβίδες. Έριξαν οκτώ χειροβομβίδες, μπουμ, τρέμει η σπηλιά, έτσι. Τώρα λέω αν είναι κάποιος βράχος από πάνω και ξεκοπεί θα μας κάνει όλους... Ούτε θα μας βρίσκουν αν μας ψάχνανε. Τέλος πάντων, κάτσαμε ένα 24ωρο επάνω, δύο 24ωρα, φύγανε. Πήραμε την απόφαση να παρουσιαστούμε εμείς που είχαμε τα παιδιά, οι γυναίκες, αν σκοτώσουν, λέγαμε, εμάς να μείνουν τα παιδάκια τουλάχιστον. Κατεβήκαμε μέχρι εδώ πάνω στη Βαϊδενίτσα

που είναι το μοναστήρι. Μπαμ, κουτουλιά με τον στρατό και με τους χίτες. «Πώς λέγεσαι;» Ξυδέα. Εκεί ρε παιδιά άκουσα τόσα όπλα να οπλίζουν, λες και αντικρύσανε έναν λόχο με τον Ξυδέα! Κοπέλα, δεν ήμουν 20-18 χρονών τότε, και ένα παιδάκι στην πλάτη μου. Και από κει μας γυρίζουν πίσω, μας πάνε στη Βασιλική, μας πάνε στη Γιάτρισσα, μας πάνε στο Οίτυλο. Εκεί στο Οίτυλο είδαμε τον θάνατο, εκεί ήταν η πηγή των χιτών. Και μου έλεγε το παιδί στην πλάτη μου, «μαμά, νερό. διψάω». Βγαίνουν οι γυναίκες να δουν τις αντάρτισσες, λέγαν ότι είχαν ακούσει ότι έχουμε κάτι δόντια, ότι ήμαστε μαύρες, ότι έχουμε έρθει από άλλο πλανήτη, ότι ήμαστε τέρατα. Και της λέω μια γυναίκα, «δεν φέρνεις σε παρακαλώ ένα ποτηράκι νερό να δώσω του παιδιού που διψάει;» Δεν ήξερε εκείνη ότι ήμαστε αντάρτισσες. Λοιπόν φέρνει πράγματι μια κανατούλα με ένα ποτηράκι να δώσουμε νερό. Της λέει μια άλλη, «Τι πας να κάνεις, στις αντάρτισσες θα δώσεις νερό; Πήγαινε φέρτς μια κουταλιά δηλητήριο να πάνε όλοι τέζα!» Αντάρτες είναι λέει; Είχε πιεί όμως το παιδί νερό. «Πωώ! μαγάρισες το ποτήρι». Και δίνει μια το ποτήρι στον τοίχο, έγινε 7.000 κομμάτια το ποτήρι.

Χ. Λαμπρινέας

Πάει η βάση, διελύθη. Οι σκοτωμένοι μέιναν εκεί δα, τους φάγαν τα κοράκια και τα αγρίμια και μαλώναν οι κοράκοι στον αέρα με πόδια και με χέρια, ποιος θα το πιάσει στον αέρα για να το φάει, πάθανε πτωμαϊνή και ψοφήσαν όλοι οι κοράκοι... Όπου να έκανες σκοτωμένοι, όπου να έκανες βρωμούσαν άνθρωποι σκοτωμένοι. Τους μετρώ λοιπόν εγώ από όσους ξέρω γύρω στους 78-80-90 περίπου, χωριστά οι άλλοι που δεν τους ξέρω, άγραφοι και άταφοι. Αλλά εκεί να με πιστέψεις σιχάθηκα τον εαυτό μου που είμαι έλληνας. Τέτοιο μίσος πουθενά. Λοιπόν φύγαν αυτοί, κάτσανε τρεις-τέσσερις μέρες, φύγανε. Κυκλοφορήσαμε εκεί όσοι είχαμε μείνει. Πού

να πας; Μπρος γκρεμός και πίσω ρέμα. Πού να πας; Παντού σκοτωμένοι, παντού βρώμαγε ο τόπος. Λοιπόν ήμουν μαζί με τον Σταύρο τον Ζερβέα και τον Σπύρο τον Μπεζεντάκο. Κυκλοφορήσαμε κανένα δυο μήνες εκεί στο Διλάγκαδο, τότε από εδώ τότε από κει, ούτε φαΐ ούτε νερό. Παρέλειψα να σου πω ότι όλα τα νερά, όλες τις πηγές, μετά ξανακάνανε επιδρομή και τις φυλάγανε. Εκεί σκοτωθήκανε πολλοί, εκεί στα Τάπιολα πηγαίνανε για νερό οι άνθρωποι, είχανε κάποιο καρβέλι ψωμί ή καμμιά οκά στάρι κρυμμένο και πηγαίνανε... Να παραδοθούν, όχι. Οι περισσότεροι, πολλοί παραδοθήκανε, τι να κάμουνε; Άλλους τους στείλαν φυλακή άλλους τους αυτό. Εγώ λοιπόν με τον Σταύρο μείναμε και με τον Μπεζεντάκο, μείναμε εκεί στα απόκρημνα σημεία και παρακολουθήσαμε όλη την κατάσταση, την καταστροφή. Μεγάλη καταστροφή. Δεν λέγεται ούτε ομολογείται, για βάλε τώρα τους 70-80 ανθρώπους, χωριστά εκείνους που δεν ξέρω. Να σκεφτείς ότι τον Φεβρουάριο-Μάρτιο μήνα,

για να γλιτώσουν από τις επιδρομές ανεβήκαν, ο Χρύσανθος Γιαννακουλέας, τον Φλεβάρη μήνα ανέβηκε στην κορυφή στον Ταϋγέτο για να αποφύγει την καταδίωξη. Φαντάσου να δεις τι γινότανε... Λοιπόν, πέρασε ο καιρός, άρχισε να ζεσταίνει λίγο ο καιρός. Μάιος, πού να σταθείς και πού να πας; Άλλο που στο λέω και άλλο να το ζήσεις. Πολλές φορές πέφταμε μέσα στα μπλόκα, μέσα στις ενέδρες αλλά έτυχε και γλιτώσαμε, τυχαία. Αυτοί πήρανε θάγγρος και γυρίζανε μοναχοί τους. Δεν υπήρχε αντίσταση πουθενά, καθόλου, τίποτα. Λοιπόν γυρίσαμε-γυρίσαμε-γυρίσαμε με τον Σταύρο στο Διλάγκαδο. Μου λέει «να φύγουμε, να πάμε, θα βρούμε κάποιο τμήμα». Φεύγουμε λοιπόν, περνούμε το Χαλασμένο και πάμε πέρα, πέρα, πέρα, στην Κορομηλιά. Βρήκαμε 40...

ΤΟ ΤΕΛΟΣ...

A.M.

Μετά τη στρατιωτική ήττα του Δημοκρατικού Στρατού, στην Πελοπόννησο έχουν παραμείνει ελάχιστες σκόρπιες ομάδες ανταρτών. Όσοι γλιτώνουν από τις σφαγές κυνηγιούνται καθημερινά μέχρι την εξόντωσή τους. Κάποιοι κρύβονται στο βουνό, με όλη την αγωνία της επιβίωσης μέσα σε «καμένη γη».

Χ. Λαμπρινέας

Δεν είχαμε σφαίρες, τα πετάξαμε τα ντουφέκια, τι να τα βαστούμε χωρίς σφαίρες, ούτε για να αυτοκτονήσουμε δεν κρατήσαμε. Λοιπόν κάνουμε κατά πάνω το Γυμνό, στον Ταΰγετο. Α, ρε... και μας

κυκλώνουν με τα πολυβόλα! Κατεβαίνω κάνω έτσι σαν από πα da στο ξενοδοχείο, βαρούσαν τα πολυβόλα... Δεν μας πήρε καμία σφαίρα, έτυχε και δεν μας πήρε. Α, ρε τι έγινε την άλλη μέρα, πήξαν τα βουνά από Γερακο-Καμαριναίους και στρατό. Πού να κουνηθείς; Γυρίζαμε στα βουνά σαν φαντάσματα... Πολλοί. Εν τέλει σκορπίσανε αυτοί φύγανε, πήγα να ανταμώσω πάλι τον Καστάνη και μείναμε εφτά-οχτώ, μια ομάδα. Πέρασε ο καιρός ήρθε ο Αύγουστος. Ερχόταν χειμώνας όμως, έπρεπε να λάβουμε τα μέτρα μας γιατί δεν είχαμε υπόψη μας να παραδοθούμε, λέγαμε ότι ο Γράμμος, το Βίτσι, δεν ξέραμε τίποτα... Λέγαμε ότι κάτι υπάρχει, δεν λέγαμε ότι έχουν διαλυθεί τα πάντα, δεν υπολογίζαμε, δεν είχαμε πληροφορία, τίποτα. Δεν μπορείτε να φανταστείτε την τραγωδία των αγωνιστών, δεν παραδίδονταν επ' ουδενί λόγο, εκείνοι που ήταν οι ψυχωμένοι φεύγαν από την πείνα. Ξέρεις τι είναι να είσαι στον Ταΰγετο από κάτω μες στο δάσος, μες στο κρύο νερό και να μην έχεις ούτε να φας ούτε να ντυθείς ούτε τίποτα;

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Μ. Ξυδέας

Εξαναγκαστήκαμε τα νιάτα, όλοι όσοι γυρίσαμε, να μείνουμε στο χωριό. Δεν μπορούσαμε να πιάσουμε δουλειά πουθενά, ούτε στον βάλτο της Μεσσηνίας που βάζανε το ρύζι τότε... Κι έτσι υποχρεωθήκαμε να ζήσουμε στο χωριό.

Μ. Μπακακέας

Ήταν νωπά τα πράγματα, πηγαينوερχόντουσαν την νύχτα στο σπίτι σου, σε αυτόνανε, σου φωνάζανε, σε φοβερίζανε. Εμείς δεν μπορούσαμε να πιάσουμε ούτε δουλειά, τίποτα. Τα παιδιά μου για να πιάσουν δουλειά έτρεχε το όνομα το δικό μου, ο φάκελος. Ένα χρονικό διάστημα υπήρχε το «δεν θέλω να σε δω, δεν θέλεις να με δεις». Μετά τα χρόνια κι ο δεξιός κι ο αριστερός αρχίσαμε να λέμε την καλημέρα, να δουλεύουμε μαζί. Μας λέγανε όσοι είχαμε γλιτώσει, «έρχεται η μικρή Μόσχα». Μεγάλη Μόσχα λέγανε τη Σαϊδόνα, μικρή Μόσχα λέγανε το χωριουδάκι, τον Λάκκο, με δέκα σπίτια γιατί είχε εφτά σκοτωμένους.

Μ. Ξυδέας

Κι αν ήμαστε αριστεροί και ήμαστε στο χωράφι και κάναμε μια δουλειά, αμέσως την άλλη μέρα σε καλούσε η αστυνομία, «γιατί έκανες παρέα με τον τάδε;» Και εσένα και εμένα. Είχαμε μια δουλειά, κάνουμε αυτό και αυτό. «Πρόσεξέ τον», έλεγε ο αστυνόμος. Σε κάνανε να είσαι απομονωμένος από τον αδερφό σου. Εμείς ψηφάγαμε Κ.Κ.Ε. Έρχονταν οι χωροφύλακες και οι αγροφύλακες και λέγανε «άμα μπείτε στο ιδιαίτερο, στο εκλογικό τμήμα, και δεξιά να

ψηφίσετε εμείς θα σας δώσουμε στην αστυνομία ότι ψηφίσατε αριστερά». Μας υποχρεώνανε, καμιά 50αριά, να παίρνουμε το ψηφοδέλτιο, το είχανε το ψηφοδέλτιο του Κ.Κ.Ε. -της Ε.Δ.Α., τότε δεν υπήρχε το Κ.Κ.Ε.- μας υποχρεώνανε να παίρνουμε το ψηφοδέλτιο της Ε.Δ.Α. και να το βάζουμε μπροστά τους. Τι άλλο να μας κάνουνε; Όταν έγινε η δικτατορία του Παπαδόπουλου... Κοιμόμαστε στο χωριό ήσυχοι, δεν είχαμε ούτε ράδιο ούτε τηλεοράσεις. Αν έπεφτε καμιά εφημερίδα, μπορούσες να μάθεις. Πρωί πρωί ήρθε η αστυνομία τη νύχτα κι έπιασε πέντε-έξι, τους οποίους τους πήρε κάτω, κατέβαινε το πρωί, ρώταγε αυτή που πήραν τον άντρα, το παιδί τους, «ήρθε η αστυνομία και πήρε τον γιο μου, πήρε τον άντρα μου, τον αδερφό μου... Τι έγινε; Τι έγινε;»

Α.Μ.

Αυτούς που έζησαν τούς περιμένει η σύλληψη και η εξορία. Αυτοί που μετά από χρόνια επιστρέφουν τελικά στα χωριά τους, έρχονται αντιμέτωποι με τον αποκλεισμό, τους περίφημους φακέλους και το στίγμα. Οι εικόνες των σκοτωμένων στοιχειώνουν τις αναμνήσεις και την καθημερινότητά τους. Το διαρκές τραύμα των ιστοριών τους κάνει τη ζυγαριά να παλαντζάρει ανάμεσα στη συγχώρεση και το μίσος. Ό,τι κι αν βγάζει όμως το ζύγι των απολογισμών, το σίγουρο είναι ότι πάντα βαραίνει η νοσταλγία για την τότε κοινότητα που χάθηκε...

Η ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ

Μ. Μπακακέας

Όταν πας εκεί πάνω δεν σκέφτεσαι, γιατί είναι μπρος γκρεμός και πίσω ρέμα, πού θα πας μετά. Άμα ερχόσουν εδώ κάτω θα σε πιάναν οι άλλοι. Έτσι τουλάχιστον εκεί πάνω ήσουν ελεύθερος όσο καιρό... Για να φύγω δεν το σκέφτηκα ποτέ. Γιατί όταν είσαι παιδί 18-19 χρονών και φύγεις από το σπίτι και πας, οπωσδήποτε είναι... Να δεις τον άλλο σκοτωμένο είναι... Τον άλλο να φωνάζει, τον άλλο να καίγεται και να μην μπορείς να τον... Με τις μπόμπες ναπάλμ, μας ρίξαν στη Δημητσάνα, να καίγεται και να μην μπορείς να του κάνεις τίποτα.. Έχουνε μείνει... Γιατί αυτές ήταν... οι μπόμπες ναπάλμ έχουν υγρό και με το σκάσιμο βγάζει φωτιά κάτω και εκείνο το υγρό που πετάει, όπου πετυχαίνει σου κάνει έγκλημα. Και καίει. Μπορεί να σου τρυπήσει το χέρι από τη μια μεριά στην άλλη. Είδα εγώ παιδιά μπροστά μας που πέφταν και δεν μπορούσες να τα σβήσεις, για να σβήσεις ένα πράγμα έπρεπε να έχεις μια κουβέρτα να τον σκεπάσεις, να κλείσεις τον ατμοσφαιρικό αέρα για να γλιτώσει. Να μην μπορείς να του κάνεις τίποτα, να φωνάζει «σώσε με!» και να μην μπορείς να του κάνεις τίποτα... Ήμαστε πειραματόζωα. Άσχημες αναμνήσεις. Περπατάς και πας από εδώ εκεί και σκέφτεσαι, εδώ έχει πέσει ο Γιάννης, εκεί ο Γιώργης. Εγώ στα Τσέρια είχα δει... Δυο ξαδέρφια μου, σκοτωθήκανε. Δεν πάω στα Τσέρια. Δεν πάω γιατί πάω και δεν βλέπω, βλέπω τα σπίτια τους καμμένα και τι να πάω να δω; Να μην πω ονόματα, εκείνους που τα σκότωσε... Σκέφτομαι καλύτερα να μην τα είχα ζήσει γιατί έχουν αφήσει τραύματα.

Α. Ξυδέα

Ήταν πολύ δύσκολη η ζωή μας, τα βγάλαμε πέρα, όσοι είχαμε την τύχη, ζήσαμε. Ότι σκοτώθηκε πολύς κόσμος, σκοτώθηκε εκεί. Και γυναικόπαιδα σκοτωθήκανε και ένοπλοι αντάρτες σκοτωθήκανε. Αφού σκέψου τώρα, από το χωριό μας να έχουν σκοτωθεί 50 άτομα, 17 άτομα είναι από την οικογένεια του καπετάνιου, αδέρφια και ανίψια και αδερφές του. Ξέρεις τι είχα καταλάβει; Όσοι ήμασταν στο βουνό είχαμε αποκτήσει μια αθωότητα, μια καλοσύνη, γιατί δεν βλέπαμε συμφέρον, βλέπαμε πώς θα ζήσει ο άνθρωπός μας, πώς θα ζήσουμε τα παιδιά μας. Αν είχαμε τόσο ρύζι, θα την περνάγαμε. Και εδώ που ήρθαμε μας φάνηκε ότι κι αυτούς έτσι πρέπει να τους δούμε, αλλά αυτοί δεν μας συγχωρέσανε ποτές.

Β. Λαμπρινέα

Πώς ζήσαμε; Σαν τα σκυλιά τρωγόμαστε εδώ πέρα κι ακόμα υπάρχει μίσος, ακόμα. Όλα τα έχουμε ζήσει, εγώ έχω περάσει μεγάλες τρομοκρατίες γιατί ήμουν πάνω στην ανάπτυξη αλλά τα θυμάμαι όλα. Και έχω γλιτώσει ως εκ θαύματος. Δεν πα να ήσουν του βασιλιά παιδί αυτοί θα κάνουν ό,τι θέλανε, δεν λογαριάζαν τίποτα. Έχουμε περάσει σκληρά χρόνια, πάρα πολύ σκληρά, στην ηλικία την δική μου οι κοπέλες έχουμε όλες αγανακτήσει.

Μ. Ξυδέας

Σκότωνε τότες ο αδερφός τον αδερφό με ευχαρίστηση, γιατί ο ένας ήταν εδώ κι ο άλλος εκεί. Με ευχαρίστηση μεγάλη...

Χ. Λαμπρινέας

Μέσα στην ψυχή μου αυτή η τραγωδία εδώ στο Διλάγκαδο δεν βγαίνει με κανένα τρόπο. Κοιμάμαι τη νύχτα, έρχονται τα γεγονότα στο μυαλό μου και τα γυρίζω με το μυαλό μου αλλού για να μπορέσω να απελευθερώσω τη σκέψη μου να μην μένω άυπνος. Αυτά που γίνανε από εδώ μέχρι τη χαράδρα του Διλάγκαδου, τολμώ να σου πω χειρότερα από τους τζιχαντιστές, χειρότερα από τους τζιχαντιστές που αποκεφαλίζουν τους ανθρώπους. Να σκεφτείς στο σημείο αυτό ότι όταν πας και βρεις 20 ανθρώπους σκοτωμένους μέσα σε ένα καλύβι και τις γριές βιασμένες και τις γυναίκες όλες, από ντόπιους, είναι να σου φεύγει το μυαλό. Το πιο απαίσιο που έχει μείνει στην ψυχή μου είναι τα δυο παιδιά τα σκοτωμένα 8 και 10 ετών με τις λαστιχιέρες στο λαιμό και τη γυναίκα τη βιασμένη ομαδικά... Και τη μάνα μου την είχαν σκοτώσει σε μια πλαγιά, που αν ήταν δυνατόν να πάμε, ούτε τσακάλι δεν πάει εκεί μέσα. Και την είχαν σκοτωμένη από απέναντι, της είχαν σπάσει τον γοφό και έμεινε εκεί. Κουβάλησα με την φανέλα μου λίγο χώμα, της έριξα πάνω, της έβαλα και πέτρες και μετά το '53 πήγα και τηνε μάζεψα, τα κόκκαλά της.

Μ. Ξυδέας

Σκοτώσανε τον πατέρα μου και τη μάνα μου στην Καρδαμύλη. Κι εγώ στρατιώτης. Στις 24 του Μάη, μπροστά στην εκκλησία. Επομένως, σκέψου, τότε ήμουν στα Σέρβια, στην Κοζάνη. Κι έπειτα από ένα μήνα έμαθα το γεγονός. Πού να πάω; Ζήτησα άδεια. Πήγα στον διοικητή, του λέω: «κύριε διοικητά, έτσι κι έτσι. Θα μου δώσετε μια άδεια να πάω να μαζέψω τα πράγματα;» Μου λέει «σε συλλυπούμαι, αλλά δεν μπορώ να σου δώσω άδεια». Ήμουν χειριστής διόπτρας. «Δεν μπορώ να σου δώσω», μου λέει. Και πραγματικά, αν μου έδινε θα έφευγα, θα ερχόμουν στην

Πελοπόννησο, από κάποιο σταθμό, σκοτωμένος βέβαια θα ήμουν, δεν θα υπήρχα.

Χ. Λαμπρινέας

Η ψυχή μου μέσα έχει μεγάλο τραύμα, μεγάλη πληγή. Δεν στο λέω από πλευράς άλλης, ξέρεις τι είναι να περπατάς στο δάσος και να βρίσκεις παλικάρια ξαπλωμένα; Ξέρω εκατό ανθρώπους από εδώ που αρχίζει η χαράδρα μέχρι την κορφή του Ταυγέτου σκοτωμένους, οι 60 ήταν κάτω από 25 χρονών.

Μ. Ξυδέας

Εγώ για πάρτη μου, αφού τα παλικάρια μας τα σκοτώσανε για ΚΚΕδες, νομίζω ότι όταν ρίχνω τον ψήφο ότι ανάβω ένα κεράκι για δαύτους. Την ώρα που ρίχνω την ψήφο μέσα κλαίω...

*Θύελλες κι άνεμοι γύρω μας πνέουν
Τέκνα του σκότους εμάς καρτερούν
Σ' ύστερες μάχες καλούμαστε τώρα
Κι άγνωστες τύχες εμάς καρτερούν*

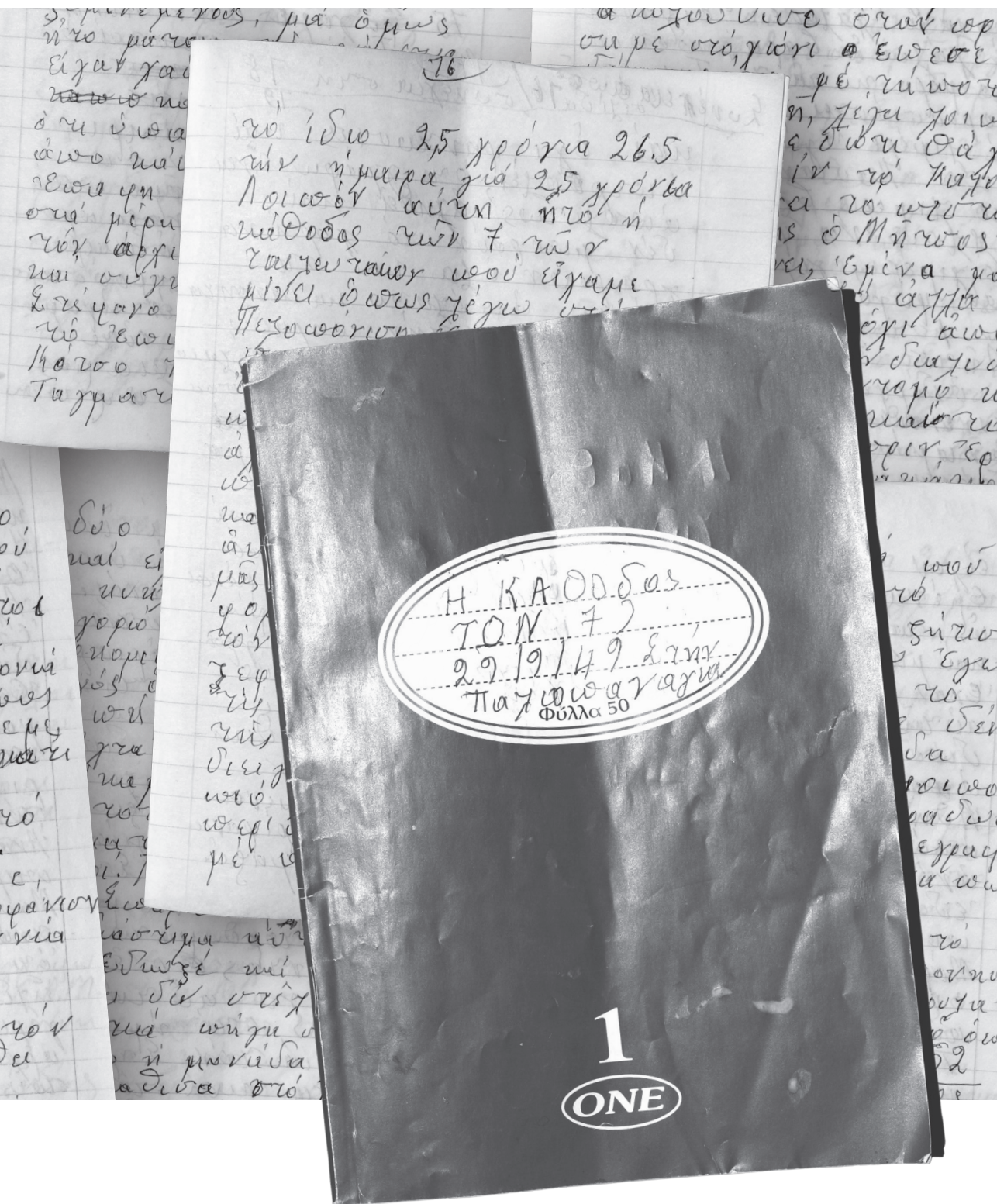
[illegible]

Ассирова
Хорова
Ассирова

50

βρία αυτοῦ προ
 23 του μεγα
 239 ὁ πρῶτος ἐκ
 ὁ παρὶν του Ε
 Ερῶν με Πω
 ρία, ἡ Πρωαχὰ
 τε, καὶ Πω
 παρὸν. Τὸ 1940,
 εἰς τὴν ἡμερᾶς ἐκείνῃ
 ἡ Πω

Εξώφυλλα και σελίδες από τα χειρόγραφα του **Χριστόφορου Λαμπρινέα** "Απομνημονεύματα"
και "Η Κάθοδος Των 7, 29/09/1949 στην Παλαιοπαναγιά".

Χρονολόγιο

**ΣΤΙΓΜΕΣ ΤΗΣ
ΠΕΡΙΟΔΟΥ
1940-1950**

28 Οκτωβρίου 1940

Κήρυξη πολέμου μεταξύ Ελλάδας-Ιταλίας. Με την κατάρρευση του μετώπου στα βόρεια, η Πελοπόννησος συμπεριλαμβάνεται στη ζώνη επιρροής της Ιταλίας, η οποία κατέχει τα 2/3 της χώρας.

Καλοκαίρι 1941

Δημιουργία της αντιστασιακής οργάνωσης “Νέα Φιλική Εταιρεία” με έδρα την Καλαμάτα, η οποία μετέπειτα συγχωνεύεται στο Ε.Α.Μ. Μεσσηνίας.

27 Σεπτέμβρη 1941

Δημιουργία του Ε.Α.Μ. (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο). Μαζί με τον Ε.Λ.Α.Σ. (Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός) που ήταν το ένοπλο τμήμα του, είναι η μεγαλύτερη αντιστασιακή οργάνωση κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής.

Χειμώνας 1941 - 1942

Με πρωτοβουλία του Ηλία Νοέα από τη Σαϊδόνα Μεσσηνίας δημιουργείται ένοπλη ομάδα 20 ατόμων με σκοπό την έναρξη ένοπλης δράσης στον Ταΰγετο. Στις 27-28 Μαρτίου 1942 η ίδια ομάδα, με αρχηγούς τους Ηλία Νοέα και Κώστα Ξυδέα, χτυπάει ιταλικό απόσπασμα στη θέση Καρδαρά - Μπούγερα της Σαϊδόνας, προξενώντας σε αυτό μεγάλες απώλειες. Η ενέργεια αυτή αποτελεί μια από τις πρώτες αντιστασιακές πράξεις στην Ελλάδα κατά των κατακτητών. Κάτω από τις σκληρές απειλές των ιταλών, ότι θα καταστρέψουν όχι μόνο τη Σαϊδόνα, αλλά και πολλά άλλα χωριά των γύρω δήμων, καθώς και από την πίεση που ασκούν πολλοί παράγοντες, υπερισχύουν ηττοπαθείς απόψεις και έτσι το κίνημα, αντί να προχωρήσει μπροστά, υποχωρεί. Οι άπειροι αγωνιστές δείχνουν εμπιστοσύνη στις άφθονες υποσχέσεις για αμνηστία των ιταλικών αρχών κατοχής και παραδίνονται. Αμέσως οδηγούνται στις ιταλικές φυλακές Καλαμάτας. περνάνε από ιταλικό στρατοδικείο και ο μεν Ηλίας Νοέας καταδικάζεται σε θάνατο και εκτελείται, ο δε Κ. Ξυδέας και οι άλλοι αντάρτες σε πολυετείς φυλακίσεις.

18 Ιούνη 1943

Δημιουργούνται τα Τάγματα Ασφαλείας από την κατοχική κυβέρνηση του Ιωάννη Ράλλη, με τον νόμο 260/1943. Οπλίζονται από τον γερμανικό στρατό, τη γνωστή Βέρμαχτ. Πρόκειται για ομάδες με σαφή αντικομμουνιστική στόχευση κόντρα στην πολιτική και στρατιωτική κυριαρχία του Ε.Α.Μ. και του Ε.Λ.Α.Σ. στο μεγαλύτερο μέρος της χώρας.

12 Οκτώβρη 1944

Αποχώρηση των γερμανικών στρατευμάτων από την Ελλάδα. Επιστροφή της εξόριστης στο Κάιρο κυβέρνησης.

3 Δεκέμβρη 1944

Έναρξη των Δεκεμβριανών. Για τις επόμενες 44 μέρες η Αθήνα θα γίνει το θέατρο ένοπλων συγκρούσεων μεταξύ τμημάτων του Ε.Λ.Α.Σ. και των ταγμάτων ασφαλείας με τη συνδρομή βρετανικών στρατιωτικών σωμάτων που έχουν αποβιβαστεί στην Ελλάδα ως τμήματα του συμμαχικού στρατού.

12 Φλεβάρη 1945

Υπογράφεται σε μια βίλα στη Βάρκιζα η συμφωνία λήξης των συγκρούσεων στην Αθήνα. Η στρατιωτική ήττα του Ε.Λ.Α.Σ. αναγκάζει το Ε.Α.Μ. να υπογράψει την συμφωνία με τους πλέον σκληρούς και ταπεινωτικούς όρους. Είναι το κλείσιμο ενός κύκλου ένοπλης αντίστασης στη γερμανική κατοχή και ενάντια στα τάγματα ασφαλείας από πλευράς Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. Ταυτόχρονα ξεκινάει μια περίοδος διώξεων και δολοφονιών κομμουνιστών και αγωνιστών ως απάντηση στην κυριαρχία της αριστεράς σε κοινωνικοπολιτικό πεδίο. Η περίοδος αυτή παίρνει το όνομα Λευκή Τρομοκρατία.

1946

Κατά τη διάρκεια της εξάμηνης θητείας της κυβέρνησης Τσαλδάρη ο διαβόητος ταγματασφαλίτης Πάνος Κατσαρέας δημιουργεί στην Πελοπόννησο τα Ε.Α.Ο.Κ. (Εθνικές Αντικομμουνιστικές Ομάδες Κυνηγών) με κύριο σκοπό την εξόντωση των Κομμουνιστών. Χρηματοδοτούνται από την κυβέρνηση των Αθηνών και οργανώνονται βάσει στρατιωτικών προτύπων.

Τα Χριστούγεννα του '46, στις Επανορθωτικές Φυλακές Γυθείου βρίσκονται κρατούμενοι περίπου 300 κομμουνιστές. Οι παρακρατικοί των Ε.Α.Ο.Κ. εισβάλλουν στο κτήριο, σκοπεύοντας την εξόντωσή τους. Η σφαγή αποφεύγεται χάρη στην ετοιμότητα και άμυνα των φυλακισμένων κομμουνιστών.

Λίγους μήνες αργότερα (Μάρτης 1947) οι παρτιζάνοι πετυχαίνουν καίριο πλήγμα στις Ε.Α.Ο.Κ., σκοτώνοντας τον αρχηγό τους Κατσαρέα έξω από το χωριό Γεράκι Λακωνίας. Στις Φυλακές του Γυθείου έχουν απομείνει 31 αντιφρονούντες κομμουνιστές. Άνδρες των Ε.Α.Ο.Κ. πραγματοποιούν επίθεση και τους εκτελούν όλους με συνοπτικές διαδικασίες, εκδικούμενοι για τον χαμό του διοικητή τους Κατσαρέα. Απαγάγουν άλλους 8 από τα κρατητήρια της χωροφυλακής και τους εκτελούν. Ακολουθεί όργιο βιασμών, καταστροφών και δολοφονιών που λαμβάνει ασύλληπτες διαστάσεις, συγκλονίζοντας την κοινή γνώμη και προκαλώντας αποτροπιασμό.

13 Φλεβάρη 1947

Μια από τις πρώτες επιτυχημένες επιχειρήσεις του νεοδημιουργηθέντα Δημοκρατικού Στρατού Πελοποννήσου (Δ.Σ.Π.), με διεθνή αντίκτυπο, αποτελεί η μάχη στη Σπάρτη και η απελευθέρωση των κρατουμένων από τις φυλακές. Συγκεκριμένα, τη νύχτα της 12 προς 13 του Φλεβάρη 1947, τμήμα 150 ανταρτών, με διοίκηση τους Κονταλώνη, Πρεκεζέ και Γιαννούκο, χτυπάει αιφνιδιαστικά τη φρουρά των φυλακών Σπάρτης.

Ταυτόχρονα δε, ομάδες μαχητών του Δ.Σ.Π. (Πέρδικας, Καστάνης, Γιώργος Πρεκεζές) προβαίνουν σε παραπλανητικές κρούσεις σε άλλα σημεία, στο κέντρο και στη νοτιοδυτική πλευρά της πόλης, όπου καθιλώνουν τμήματα του κυβερνητικού στρατού και της χωροφυλακής.

Μετά από ολιγόωρη μάχη, εξουδετερώνεται η φρουρά των φυλακών και απελευθερώνονται 240 πολιτικοί κρατούμενοι, οι 170 από τους οποίους με επικεφαλής τα στελέχη του ΚΚΕ Κοντογιωργάκο και Οικονομάκη προσχωρούν στον Δ.Σ.Ε.

5 Ιούνη 1947

Δύναμη περίπου 150 ανταρτών του Δ.Σ.Π. (συγκρότημα Ταϊγέτου), με επικεφαλής τούς Λεοτσάκο και Ξυδέα, επιτίθεται αιφνιδιαστικά εναντίον αποσπάσματος της χωροφυλακής αποτελούμενου από 57 άνδρες, εγκατεστημένου στο Εξωχώρι Καρδαμύλης Μεσσηνίας, κοντά στην έξοδο του ονομαστού φαραγγιού τού Βυρού.

Οι επιτιθέμενοι, αξιοποιώντας τις άριστες πληροφορίες που έχουν και εκμεταλλευόμενοι τη λανθασμένη οργάνωση της άμυνας του αποσπάσματος, (γνωστού ως «Αποσπάσματος Αεράκη»), πιάνουν τους χωροφύλακες κυριολεκτικά στον ύπνο.

22 Δεκέμβρη 1948 - 30 Γενάρη 1949

Ξεκινάει υπό τον στρατηγό του εθνικού στρατού Θρασύβουλο Τσακαλώτο η επιχείρηση “Περιστερά”. Στόχος της είναι η εκκαθάριση της Πελοποννήσου, ενόψει της μεγάλης επιθετικής προσπάθειας που σκοπεύει να αναλάβει ο Ελληνικός Στρατός (Ε.Σ.) στο Βίτσι, ώστε να αποκατασταθεί η τάξη στην Πελοπόννησο και να εξοικονομηθούν δυνάμεις για τις κύριες επιχειρήσεις. Την Άνοιξη του ίδιου έτους στο πλαίσιο της επιχείρησης “Περιστερά”, πραγματοποιείται στο Διλάγκαδο Ταϊγέτου από τον κυβερνητικό στρατό εκτεταμένη επιχείρηση εκκαθάρισης της περιοχής όπου έχουν καταφύγει κάτοικοι των γύρω περιοχών για να γλιτώσουν από την εκδικητική μανία των Ταγμάτων Ασφαλείας. Πραγματοποιούνται εκτεταμένες εκτελέσεις και βιασμοί.

13 Ιούνη 1949

Σκοτώνεται στη θέση “Λάκκα Καρβέλι” στην περιοχή Πηγάδια Μεσσηνίας ο Κώστας Ξυδέας. Καπετάνιος του Δ.Σ.Π. (Τμήμα Ταϊγέτου). Περικυκλωμένος από μικτό απόσπασμα χωροφυλακής, στρατού, Μ.Ε.Α. και χιτών και παρά τα κρουπαγήματα, από τα οποία υποφέρει αρνείται να παραδοθεί και αφού, για μισή και πλέον ώρα, προβάλλει πεισματική αντίσταση, σκοτώνεται επί τόπου με τον σωματοφύλακά του, νεαρό φοιτητή Νίκο Στυλ. Περδικέα, από το Προάστειο Καρδαμύλης.

Η σωρός του Κ. Ξυδέα, δένεται πάνω σε μια πρόχειρη σκάλα, οδηγείται στην Καλαμάτα, όπου και διαπομπεύεται από τους παρακρατικούς, τον στρατό, τη χωροφυλακή και φανατισμένο όχλο, πολλοί από τους οποίους είχαν οδηγηθεί βίβια για να απολαύσουν το θέαμα.

Το διαβόητο οχυρό του Γερακάρη, πάνω στον παραλιακό δρόμο προς τον Άγιο Νικόλαο Μεσσηνιακής Μάνης (παλ. Σελίνιτσα). Στο άντρο αυτό τα τάγματα ασφαλείας βασάνισαν και εκτέλεσαν δεκάδες ντόπιους.

Παράρτημα

*Το κείμενο που ακολουθεί γράφτηκε για την ταινία **"Λύσσα"** (ψηφιακή ταινία μυθοπλασίας 66 λεπτών) ώστε να συνοδέψει το συγκεκριμένο κινηματογραφικό εγχείρημα (αυτοοργανωμένη κινηματογραφική παραγωγή που κινείται στην κατεύθυνση της δημιουργίας ενός κινηματικού / αντιεμπορευματικού κινηματογράφου - <https://lyssa.espivblogs.net/>).*

Λόγω του συγκεκριμένου χαρακτήρα του (ως συνοδευτικό υλικό μιας ταινίας) δεν διεκδικεί μια συγκεκριμένη και διεξοδική θέση για τα γεγονότα της περιόδου '46-'49.

Πώς θα μπορούσε άλλωστε κάτι τέτοιο να γίνει, αφού η συγκεκριμένη τριετία δημιούργησε και ανέδειξε μια πληθώρα πολιτικοκοινωνικών οπτικών, τέτοιων που ακόμη και σήμερα είναι υπό διερεύνηση. Το υλικό που κρατάς στα χέρια σου είναι ένα ακόμη λιθαράκι σε αυτόν τον δρόμο.

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΜΦΥΛΙΟΣ

«Τι άλλο μπορούσαμε να κάνουμε;» (*)

Στα ταραγμένα χρόνια των αρχών του 20ού αιώνα, τα όπλα ήταν οι πρωταγωνιστές των πολιτικών εξελίξεων. Οι ένοπλες αντιπαραθέσεις –ανάμεσα αφενός στη θεσμική, συντηρητική, φιλοβασιλική και συχνά ακροδεξιά διαχείριση της εξουσίας από τον στρατό και τα σώματα ασφαλείας του και αφετέρου τις αντιβασιλικές, κομμουνιστικές και αντάρτικες στη συνέχεια δυνάμεις–, αποτύπωσαν το πολιτικό στίγμα τους στην ελληνική κοινωνία για ολόκληρες δεκαετίες.

Από τους Βαλκανικούς Πολέμους, το 1912-13, στην αυγή του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, το 1914. Και από το όραμα της «Μεγάλης Ιδέας», που οδήγησε στον «Εθνικό διχασμό», το 1915, ανάμεσα σε βενιζελικούς και βασιλικούς, στη Μικρασιατική Εκστρατεία, το 1919-22, με την απαράδεκτη για τα μέχρι τότε δεδομένα συμφωνία ανταλλαγής πληθυσμών, που έκλεισε τον κύκλο των αλυτρωτικών και σαφώς ιμπεριαλιστικών βλέψεων της Ελλάδας να «κατακτήσει» την Ανατολή φτάνοντας μέχρι την Άγκυρα. Μετά τη ματαίωση αυτής της εθνικής φαντασίωσης, ο «εξωτερικός εχθρός» εξοβελίστηκε στα νεοχαραγμένα σύνορα. Όμως, την ίδια στιγμή, το ελληνικό κράτος βρήκε τον «αντικαταστάτη» του στο πρόσωπο του τότε ανερχόμενου προλεταριάτου, το οποίο και αποτέλεσε τον πρώτο «εσωτερικό εχθρό» στη σύγχρονη ιστορία του. Απέναντι σε αυτόν τον ταξικό «εχθρό» ήρθε να αντιπαρατεθεί η χούντα του Μεταξά, στις 4 Αυγούστου του 1936, εγκαθιδρύοντας ένα φασιστικό κράτος, πάνω στα θεμέλια ενός ήδη πατριωτικού-εθνικιστικού μορφώματος, ταυτόχρονα με την εξάπλωση του φασισμού σε όλη την Ευρώπη, λίγο πριν την επίσημη έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος, ή αλλιώς το «δεύτερο αντάρτικο» κατά την άποψη του ΚΚΕ, αποτελεί επίσημα την πρώτη ένοπλη πράξη του πάλαι-ποτέ «Ψυχρού Πολέμου», μιας πολιτικο-ιδεολογικής διαπλανητικής διαμάχης μεταξύ των νικητών του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Ήταν δε, το αποτέλεσμα ή η κορύφωση μιας ακόμα αντιπαράθεσης μεταξύ κυβερνητικών και αριστερών δυνάμεων, κυρίως του Κ.Κ.Ε., η οποία ξεκίνησε πριν ακόμα την αποχώρηση των ναζί από την Ελλάδα. Τις ένοπλες συγκρούσεις ανάμεσα στα αντάρτικα τμήματα του Ε.Λ.Α.Σ. και του Ε.Δ.Ε.Σ. από το 1943, ακολούθησε η μάχη των Δεκεμβριανών το 1944 στην Αθήνα και η Συμφωνία της Βάρκιζας, στις 12 Φλεβάρη της επόμενης χρονιάς, με την παράδοση των όπλων του Ε.Λ.Α.Σ.

Ο κύκλος του αίματος και των ανελέητων διωγμών από κρατικούς και παρακρατικούς μηχανισμούς που ακολούθησε, γνωστός με το όνομα «λευκή τρομοκρατία» (**), έκλεισε με την 4χρονη ένοπλη σύγκρουση, που έλαβε χώρα κυρίως στην ελληνική ύπαιθρο, μεταξύ του νεοδημιουργηθέντα Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας (Δ.Σ.Ε.) από τη μία και του εθνικού στρατού από την άλλη, με τη συνδρομή αρχικά της Βρετανίας και στη συνέχεια των Η.Π.Α. Έληξε δε με τη στρατιωτική ήττα του Δ.Σ.Ε., το ξανάνοιγμα των ξερονησιών ως τόπων εξορίας, την κήρυξη ως παράνομου του Κ.Κ.Ε. και τη φυγή των ένοπλων ανταρτών που απέμειναν, στις χώρες του τότε ανατολικού μπλοκ.

Ως συνέχεια της Αντίστασης, η περίοδος από την πρώτη πράξη του Εμφυλίου –με την επίθεση πρώην ανταρτών του διαλυμένου μετά τη Βάρκιζα ΕΛΑΣ, στο σταθμό Χωροφυλακής στο Λιτόχωρο, το 1946, παραμονή των εκλογών– μέχρι τη λήξη των εχθροπραξιών, στο Γράμμο, στις 30 Αυγούστου του 1949, ήταν μια περίοδος σφοδρών πολεμικών συρράξεων, που σημάδεψε κυρίως την επαρχία, αναγκάζοντας εκατοντάδες χιλιάδες κατοίκους της να εγκαταλείψουν, ηθελημένα ή καταναγκαστικά, τα σπίτια τους. Και στις δύο χρονικές περιόδους του ελληνικού εμφυλίου πρωτοστάτησαν οι δυνάμεις του Κ.Κ.Ε. θέτοντας μπροστά λαϊκά, κοινωνικά και πατριωτικά προτάγματα που σαφώς εξέφραζαν μεγάλο μέρος του εξαθλιωμένου πληθυσμού.

Αυτός ήταν ο λόγος που στο πλευρό των κομμουνιστών συμπαρατάχθηκαν αριστεροί, δημοκράτες αλλά και πολύς κόσμος δίχως καν πολιτική τοποθέτηση. Οργανώσεις όπως το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο, με ευρύτατη πολιτική, εργατική και κοινωνική δράση, συσπείρωναν κάθε άνθρωπο, που ενστικτωδώς ήθελε να αγωνιστεί για ελευθερία και λαϊκή δικαιοσύνη. Στις πολιτικές και στρατιωτικές αποφάσεις του Κ.Κ.Ε., οι οποίες συνδέονταν πάντα με την σταλινική «μητέρα Ρωσία», ελάχιστοι από αυτούς τους ανθρώπους, είτε ήταν μέλη του κόμματος είτε όχι, συμμετείχαν, επηρέαζαν ή ακόμη και καθόριζαν. Αγωνίστηκαν και υπέμειναν τρομακτικές κακουχίες και διώξεις, υπερασπιζόμενοι την άποψη ή τη «γραμμή» του Κόμματος, ελπίζοντας σε ένα καλύτερο αύριο.

Σχεδόν το σύνολο των ιστορικών αναφορών στον ελληνικό εμφύλιο πόλεμο κεντροβαρίζει στα όσα συνέβησαν στη βόρεια Ελλάδα και συγκεκριμένα στην περιοχή του Γράμμου και του Βίτσι, λόγω του ότι εκεί δόθηκαν οι μεγαλύτερες μάχες και γράφτηκε το φινάλε του εμφυλίου πολέμου. Η ιστορία όμως της εμφύλιας διαμάχης γράφτηκε σε κάθε γωνιά της ελληνικής επικράτειας και ιδιαίτερα στην Πελοπόννησο, που αποτελεί μια ελάχιστα φωταγωγημένη περιοχή του Εμφυλίου, με αποτέλεσμα, αρκετοί να μην γνωρίζουν καν ότι σε μια τόσο «μαύρη» περιοχή «κάτω από το Αυλάκι», στη Μάνη, έδρασε ένα ολόκληρο αντάρτικο. Αν και η πολιτική παράδοση πολλών περιοχών της Πελοποννήσου είναι βαθιά συντηρητική και φιλοβασιλική, τα παραδείγματα αντίστασης, κυρίως ενάντια στην ιταλική Κατοχή στη Δυτική Μάνη από το 1943, αποτέλεσαν το γόνιμο έδαφος πάνω στο οποίο έδρασε και εξαπλώθηκε ο Δ.Σ.Π. (Δημοκρατικός Στρατός Πελοποννήσου), φτάνοντας το 1948 να ελέγχει το 80% του εδάφους της Πελοποννήσου.

Πέρα όμως από τις συνθήκες συγκρότησης και δράσης του αντάρτικου στην Πελοπόννησο – με αρκετή αυτονομία από τις «κεντρικές αποφάσεις» και πολλά στοιχεία αυτοοργάνωσης – έχει επίσης μεγάλη σημασία ότι, την ίδια στιγμή που ο κλοιός των κυβερνητικών δυνάμεων έσφιγγε τον Δ.Σ.Ε. στο Γράμμο και το Βίτσι, τα τμήματα που μάχονταν στα βουνά του νότου της Πελοποννήσου, ήταν ένα δεύτερο μέτωπο, που λειτουργούσε ως αντιπερισπασμός και απόπειρα ανάσχεσης της σφοδρότητας των επιθέσεων στο βορρά. Μέσα σε όλη αυτή, βέβαια, τη συνθήκη, η οποία ελέγχεται κατά πόσο ήταν ενταγμένη στον κεντρικό επιχειρησιακό σχεδιασμό του Δ.Σ.Ε., το μόνο σίγουρο είναι ότι, οι πρωταγωνιστές του στην Πελοπόννησο, και όχι μόνο, όσο ο καιρός περνούσε, ένωσαν όλο και πιο ξεκομμένοι από την υπόλοιπη Ελλάδα, απομονωμένοι, προδομένοι, χωρίς όπλα και εφεδρείες, για να γίνουν στη συνέχεια εύκολος στόχος και βορά των εκκαθαριστικών επιχειρήσεων αντεκδίκησης του στρατού και των ταγματασφαλιτών. (***)

Στην Πελοπόννησο, οι ένοπλες συγκρούσεις ανάμεσα στον Δ.Σ.Π. και τον εθνικό στρατό, όπως επίσης και ενάντια στα πολύ καλά οργανωμένα παρακρατικά σώματα των δολοφόνων Μαγγανά, Καμαρινέα, Παυλάκου κ.ά. ταγματασφαλιτών και χιτών, ανάγκασαν χιλιάδες κατοίκους των χωριών της Μάνης ειδικά –μιας ιδιαίτερης, πολιτισμικά, περιοχής– να εγκαταλείψουν τα σπίτια και τα χωριά τους και «να βγουν στο βουνό». Όχι ακριβώς για την «πατρίδα», όπως τόσα κείμενα της αριστεράς μας έχουν πει, όχι μόνο για την «απελευθέρωση» της χώρας από τη βρετανική κυριαρχία και τους έλληνες δυνάστες τους, αλλά για την ίδια τη ζωή και την αξιοπρέπειά τους –σύμφωνα και με την επίσημη θέση του Κ.Κ.Ε.– αναγκάζοντας, ουσιαστικά, τις ηγεσίες τους να αποδεχτούν την επιλογή τους.

Μετά τη Βάρκιζα και τη βαθιά απογοήτευση που συνόδευσε την αναγκαστική παράδοση των όπλων, οι θεσμικοί εγκληματίες-συνεργάτες των ναζί, αλώνιζαν για να επιδείξουν

τη δύναμή τους και να ξεριζώσουν κάθε κίνηση αντίστασης. Η «λευκή τρομοκρατία» είχε την τιμητική της εκεί, απλώνοντας τον φόβο σε άντρες και γυναίκες, καθώς οι εκτελέσεις και οι βιασμοί είχαν γίνει αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητας πριν το ξέσπασμα του «δεύτερου αντάρτικου» αλλά και αμέσως μετά το τέλος του.

Για εμάς, δεν τίθεται ζήτημα για το πού «γέρνει η πλάστιγγα» στην υπόθεση του Εμφυλίου. Σε μια εποχή τόσο αιματοβαμμένη και στυγνή, όσον αφορά την ίδια την αξία της ανθρώπινης ζωής και της αξιοπρέπειας, με τη φρικαλεότητα των δεξιών τόσο θεσμοθετημένη και σε ρόλο εκδίκησης των ανταρτών αλλά και τόσο δεμένη στο άρμα του φασισμού, δεν μας ενδιαφέρει να παραμείνουμε «ουδέτεροι» απέναντι στα όσα συνέβησαν ούτε να κρατήσουμε «ίσες αποστάσεις» μεταξύ «αριστερών» και «δεξιών».

Για όσες και όσους έζησαν αυτή την εποχή, δεν υπήρχε άλλωστε ζήτημα «ουδετερότητας», η τάση του «με ποια μεριά θα πάω» ήταν ενστικτώδης, μια και τότε ούτε καν αυτοί που σώπαιναν δεν μπορούσαν να παραμείνουν ασφαλείς. Αυτές και αυτοί που βγήκαν στους δρόμους ή στο βουνό πέρα από πολιτικές επιλογές και τοποθέτηση, είχαν μια διαισθητική κλίση προς έννοιες όπως, ελευθερία και δικαιοσύνη, και στις περισσότερες μάλλον περιπτώσεις, η πολιτικοποίηση ερχόταν ως αποτέλεσμα της δράσης και των γεγονότων, δεδομένου ότι πολλές-οι ήταν μη πολιτικοποιημένες-οι, πατριώτες ή αριστερές-οί αλλά όχι οργανωμένες-οι στις τάξεις του Κ.Κ.Ε.

Παρά το γεγονός ότι μάχονταν κάτω από τη σημαία μιας κομμουνιστικής ιδέας, η οποία είχε ήδη δημιουργήσει ολοκληρωτικά καθεστώτα, (οι ευθύνες του καθενός είναι δεδομένες) ο αγώνας ενάντια στους ντόπιους και ξένους φασίστες παραμένει κορυφαία ιστορική στιγμή αγώνα. Από την άλλη πλευρά, ο σεβασμός στους αγωνιστές, σε όλες και όλους αυτούς που έδωσαν το αίμα τους, υπερασπιζόμενοι αξίες και ιδέες δεν αρκεί να δικαιολογήσει τη στάση της ηγεσίας και του κομματικού μηχανισμού που ενέτασσε τον αγώνα αυτό σε έναν ευρύτερο ψυχροπολεμικό σχεδιασμό κατάληψης της εξουσίας, στον οποίο πολλοί άλλωστε είχαν πιστέψει, ορκιζόμενοι πίστη στις ηγεσίες που θα τον έφερναν σε πέρας.

Είναι αυτονόητη η διαφωνία μας με κάθε κέντρο λήψης αποφάσεων, που σχεδίαζε κατάληψη της εξουσίας στα πρότυπα των τότε Λαϊκών Δημοκρατιών της Σοβιετικής Ένωσης, αλλά και σε κάθε κέντρο που κατευθύνει και ποδηγετεί έναν αγώνα. Η επιλογή της ηγεσίας του Κ.Κ.Ε. – για τον μετασχηματισμό της μορφής του αγώνα από κοινωνικό/απελευθερωτικό, όπως ήταν του Ε.Λ.Α.Σ. και της Αντίστασης (με τις υπαρκτές διαφωνίες και ενστάσεις μας προς αυτόν), σε αγώνα για την κατάληψη, από το Κόμμα, της εξουσίας και τη μετατροπή ενός αντάρτικου στρατού σε καθαρά κομματικό τακτικό στρατό – είναι λογικές, οι οποίες εγκολπώνουν στο εσωτερικό τους δομές και μηχανισμούς εξουσίας, όπως αυτές συναντώνται σε απολυταρχικά κράτη και милитаристικούς στρατούς σε όλο τον κόσμο.

Για μας, η περίοδος του εμφυλίου πολέμου και τα γεγονότα που την αφορούν, ήταν μια εποχή όπου εκφράστηκαν σε υπερθετικό βαθμό πράξεις αγώνα, αλληλεγγύης, αυταπάρνησης από ανθρώπους ανιδιοτελείς, που πίστευαν σε ιδανικά και αξίες, ενάντια στην εκμετάλλευση και καταπίεση από όπου κι αν προέρχονταν. Αυτός είναι και ο λώρος που μας συνδέει σήμερα μαζί τους.

(*) φράση από μαρτυρία ανάρτη του Δημοκρατικού Στρατού Πελοποννήσου.

(**) Ο όρκος των ταγμάτων ασφαλείας: “Ορκίζομαι εις τον θεόν τον άγιον τούτον όρκον, ότι θα υπακούω απολύτως εις τας διαταγάς του ανωτάτου αρχηγού του γερμανικού στρατού Αδόλφου Χίτλερ. Θα εκτελώ πιστώς απάσας τας ανατεθεισομένας μοι υπηρεσίας και θα υπακούω άνευ όρων εις τας διαταγάς των ανωτέρων μου. Γνωρίζω καλώς, ότι δια μίαν αντίρρηση εναντίον των υποχρεώσεών μου, τας οποίας δια του παρόντος αναλαμβάνω, θέλω τιμωρηθεί παρά των γερμανικών στρατιωτικών νόμων”.

(***) Τον Δεκέμβριο του 1948 δυνάμεις του κυβερνητικού στρατού απέκλεισαν ολόκληρη την Πελοπόννησο και ξεκίνησαν εκκαθαριστικές επιχειρήσεις των ανταρτών του Δ.Σ.Ε. Ο αριθμός των ανταρτών δεν ξεπερνούσε τους 3.500 ενώ οι κυβερνητικές δυνάμεις ενισχύθηκαν και έφτασαν τους 40.000 στρατιώτες. Από το γενικό επιτελείο στρατού η εκκαθαριστική επιχείρηση ονομάστηκε “Περιστέρα” και στρατιωτικός διοικητής ορίστηκε ο στρατηγός Θ. Πετζόπουλος, ο επονομαζόμενος “Ιμνηράμ”. Σε αυτόν ανήκει η διαταγή η οποία ακούγεται ως ραδιοφωνικό ανακοινωθέν στην “Λύσσα”, την οποία εξέδωσε στις 18.12.1948:

«Προβείτε προκαταρκτικές ενεργείας, ώστε την 27-12-48 συλληφθώσι ταυτοχρόνως εκ των αστικών κέντρων απάσης υμών περιοχής εν συνεννόησει μετά των κατά τόπους στρατιωτικών αρχών, άπαντες ιδιώται κομμουνισταί, ανεξαρτήτως εάν θεωρούνται ύποπτοι ή ου και ανεξαρτήτως επαγγέλματος (δημόσιοι υπάλληλοι, επιστήμονες). Επιστώ την προσοχή σας επί γεγονότος ότι είθισται συλλαμβάνονται εργάται ή μικροεπαγγελματίαι και παραμένωσι ελεύθεροι οι πλέον επικίνδυνοι οι επιστήμονες και άλλοι. Ουδεμίαν τοιαύτην εξαίρεσιν θα ανεχθώ. Τουναντίον, συλλήψεις ενεργηθώσιν από τους πλέον επικινδύνους τούτους μέχρι τελευταίου κομμουνιστού».

Το έντυπο που κρατάς στα χέρια σου τυπώθηκε στην Αθήνα, το καλοκαίρι του 2021. Είναι το αποτέλεσμα ενός μακρινού ταξιδιού στα μονοπάτια του Ταυγέτου που διάρκεσε από το 2014 έως το καλοκαίρι του 2021, περνώντας αρκετά εμπόδια αλλά και συναντώντας νέες συντρόφισσες και συντρόφους, που πίστεψαν μαζί με εμάς ότι το να φωτίζεις στιγμές ελευθερίας και αυτοοργάνωσης του παρελθόντος είναι η δύναμή μας στους αγώνες του σήμερα.

Μέσα στις σελίδες της έκδοσης αποτυπώνονται αποσπάσματα των συνεντεύξεων όπως παρουσιάζονται στο βίντεο, φωτογραφίες των τόπων που γνωρίσαμε αλλά και βοηθητικές ιστορικές προσθήκες.

Συνοδεύεται από ένα μεγάλο συγνώμη προς αυτές που δεν προλάβαμε να το μοιραστούμε μαζί τους...

Η προετοιμασία, τα γυρίσματα και η τεχνική επεξεργασία είναι αποτέλεσμα μιας δύσκολης συλλογικής δουλειάς, που δεν θα μπορούσε παρά να είναι αντιεραρχική, οριζόντια, έξω από κάθε έννοια εμπορεύματος και, φυσικά, εχθρική απέναντι στην όποια εμπορευματοποίησή της. Επιθυμία και κρυφή μας ελπίδα είναι να αποτελέσει το έναυσμα για μια ενασχόληση με τη μακριά και σε μεγάλο βαθμό τραγική ιστορία αυτού του τόπου. Οι πρωταγωνιστές και οι πρωταγωνίστριες αυτό θα επιθυμούσαν...

Καλό ταξίδι

Τυπώθηκε στην Αθήνα το καλοκαίρι του 2021

autistici.org/animerimnimi